

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยและพัฒนาการป้องกันอัคคีภัยเบื้องต้นในชุมชนตลาดเก่า บ้านบางซอ หมู่ 3 ตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. บริบทชุมชนตลาดเก่า บ้านบางซอ หมู่ 3 ตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี
2. การป้องกันอัคคีภัยเบื้องต้น
3. การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติ

บริบทชุมชนตลาดเก่า บ้านบางซอ หมู่ 3 ตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

1. สภาพทั่วไปของตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับที่ตั้ง

ตำบลบางตาเถร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ห่างจากอำเภอสองพี่น้องประมาณ 28 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดสุพรรณบุรีประมาณ 40 กิโลเมตร

1.2 อาณาเขต

เขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางตาเถร มีพื้นที่ทั้งหมด 95 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 59,375 ไร่ อาณาเขตติดต่อด้านตำบลบางตาเถร ทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1.2.1 ทิศเหนือ ติดเขตตำบลบ้านช้าง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

1.2.2 ทิศใต้ ติดเขตตำบลบางหลวง ตำบลปากท่า อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

1.2.3 ทิศตะวันออก ติดเขตตำบลหลักชัย และตำบลลาดบัวหลวง อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.2.4 ทิศตะวันตก ติดเขตตำบลบางเลน ตำบลบางตะเคียน ตำบลบ้านกุ่ม อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

1.3 ภูมิประเทศ

องค์การบริหารส่วนตำบลบางตาเถรมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม บางแห่งมีน้ำท่วมถึงทุกปี

1.4 เขตการปกครอง

องค์การบริหารส่วนตำบลบางตาเถรมีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 18 หมู่บ้าน แยก

เป็นแต่ละหมู่บ้าน ดังนี้

1.4.1 บ้านบางกาบรื่อง	หมู่ที่ 1 ตำบลบางตาเถร
1.4.2 บ้านบางตาเถร	หมู่ที่ 2 ตำบลบางตาเถร
1.4.3 บ้านบางซอ	หมู่ที่ 3 ตำบลบางตาเถร
1.4.4 บ้านไชยนา	หมู่ที่ 4 ตำบลบางตาเถร
1.4.5 บ้านท่าเกวียน	หมู่ที่ 5 ตำบลบางตาเถร
1.4.6 บ้านสามเหลี่ยม	หมู่ที่ 6 ตำบลบางตาเถร
1.4.7 บ้านจระเข้ครี้น	หมู่ที่ 7 ตำบลบางตาเถร
1.4.8 บ้านไผ่สัก	หมู่ที่ 8 ตำบลบางตาเถร
1.4.9 บ้านหัวทราย	หมู่ที่ 9 ตำบลบางตาเถร
1.4.10 บ้านโคกเจ็ดลูก	หมู่ที่ 10 ตำบลบางตาเถร
1.4.11 บ้านไผ่โรงวัว	หมู่ที่ 11 ตำบลบางตาเถร
1.4.12 บ้านวัดโบสถ์ดอนสำแพน	หมู่ที่ 12 ตำบลบางตาเถร
1.4.13 บ้านท่าข้าม	หมู่ที่ 13 ตำบลบางตาเถร
1.4.14 บ้านสิงห์หล	หมู่ที่ 14 ตำบลบางตาเถร
1.4.15 บ้านคันคลอง	หมู่ที่ 15 ตำบลบางตาเถร
1.4.16 บ้านไผ่ดาไม้	หมู่ที่ 16 ตำบลบางตาเถร
1.4.17 บ้านไผ่ล้อม	หมู่ที่ 17 ตำบลบางตาเถร
1.4.18 บ้านหมู่ใหญ่	หมู่ที่ 18 ตำบลบางตาเถร

1.5 ประชากร

องค์การบริหารส่วนตำบลบางตาเถร มีประชากรทั้งสิ้น 15,683 คน แยกเป็นชาย 7,718 คน หญิง 7,965 คน จำนวนครัวเรือน 2,528 ครัวเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ กำชาย ฯลฯ

1.6 สภาพสังคม

1.6.1 การศึกษา ประกอบด้วย

1) โรงเรียนอนุบาลและประถมศึกษา	จำนวน 9 แห่ง
2) โรงเรียนมัธยมศึกษา	จำนวน 2 แห่ง
3) หอกระจายข่าว	จำนวน 16 แห่ง
4) ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน/ห้องสมุดประชาชน	จำนวน 1 แห่ง

1.6.2 สถาบันและองค์การทางศาสนา ประกอบด้วย จำนวน 4 แห่ง

- 1) วัดท่าข้าม
- 2) วัดโคกเจ็ดลูก
- 3) วัดไผ่โรงวัว

4) วัดจระเข้ครืน

1.7 สาธารณสุข

เขตตำบลบางตาเถร มีสถานพยาบาล จำนวน 2 แห่ง ไม่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ

- 1.7.1 สถานีอนามัยตำบลบางตาเถร มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุข จำนวน 2 คน
- 1.7.2 สถานีอนามัยวัดไผ่โรงวัว มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุข จำนวน 3 คน

1.8 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ประกอบด้วย

- 1.8.1 สถานีตำรวจชุมชนประจำตำบล จำนวน 1 แห่ง
- 1.8.2 สถานีดับเพลิง จำนวน 1 แห่ง
- 1.8.3 จุดสายตรวจ จำนวน 1 แห่ง

1.9 การบริการพื้นฐาน ประกอบด้วย

1.9.1 การคมนาคม ปัจจุบันมีการใช้คมนาคม 2 เส้นทาง คือ ทางน้ำ และทางบก ทางน้ำสัญจรโดยใช้เรือในคลองบางซอและคลองพระยาบันลือและทางบกมีถนนภายในหมู่บ้านเพื่อใช้ในการสัญจร 6 สาย

1.9.2 การไฟฟ้า องค์การบริหารส่วนตำบลบางตาเถรมีไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้าน คิดเป็นจำนวนผู้ใช้ไฟฟ้า 100 เปอรเซ็นต์

1.9.3 แหล่งน้ำธรรมชาติ ประกอบด้วย

- 1) คลองชลประทาน จำนวน 16 สาย
- 2) แม่น้ำท่าจีน จำนวน 1 สาย

1.9.4 แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น ประกอบด้วย ระบบประปา จำนวน 18 แห่ง

1.9.5 การสื่อสารและโทรคมนาคมประกอบด้วยโทรศัพท์สาธารณะ จำนวน 14 แห่ง

1.10 ข้อมูลอื่นๆ ประกอบด้วย

1.10.1 ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลบางตาเถร มีคลองพระยาบันลือและแม่น้ำท่าจีน และลำธารธรรมชาติหลายสายในหมู่บ้าน จึงทำให้มีผักตบชวาแน่นจำนวนมาก

1.10.2 มวลชนจัดตั้ง ประกอบด้วย

- 1) อปพร. จำนวน 2 รุ่น
- 2) ลูกเสือชาวบ้าน จำนวน 3 รุ่น
- 3) อส.อบต. จำนวน 1 รุ่น
- 4) อาสาสมัครสาธารณสุข จำนวน 1 รุ่น
- 5) สมาชิกแจ้งข่าวอาชญากรรม จำนวน 1 รุ่น

1.11 ศักยภาพในตำบล ศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบล ดังนี้

- 1.11.1 จำนวนบุคลากร ประกอบด้วย
1) ตำแหน่งในสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล	จำนวน	17 คน
2) ตำแหน่งในสำนักปลัด	จำนวน	5 คน
3) ตำแหน่งในสำนักปลัด	จำนวน	4 คน
- 1.11.2 ระดับการศึกษาของบุคลากร ประกอบด้วย
1) ปริญญาโท	จำนวน	1 คน
2) ปริญญาตรี	จำนวน	15 คน
3) ปวส./ปวท.	จำนวน	2 คน
4) ปวช.	จำนวน	2 คน
5) มัธยมศึกษาปีที่ 3	จำนวน	1 คน
6) มัธยมศึกษาปีที่ 6	จำนวน	4 คน
7) ประถมศึกษาปีที่ 6	จำนวน	1 คน
- 1.11.3 รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลบางตาเถร(ประจำปีงบประมาณ 2548-2549)

ตาราง 1 รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลบางตาเถร

รายการ	ประจำปีงบประมาณ	ประจำปีงบประมาณ 2548
	2548	ณ วันที่ 31 กรกฎาคม 2549
- รายได้ที่องค์การบริหารส่วนตำบล จัดเก็บเอง	1,590,648.36	769,075.53
- รายได้ที่รัฐบาลจัดเก็บแล้วจัดสรรให้ องค์การบริหารส่วนตำบลบางตาเถร	16,227,967.43	9,548,844.59
- เงินอุดหนุนทั่วไปจากรัฐบาล (ทำ ตามอำนาจหน้าที่)	6,437,358.00	6,822,374.00
- เงินอุดหนุนทั่วไประบுவัตถุประสงค์	8,344,100.24	19,118,795.00
รวมทั้งสิ้น	32,600,074.03	29,443,537.49

ที่มา : (องค์การบริหารส่วนตำบลบางตาเถร, 2548, หน้า 3)

1.12 ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่

องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยราชการส่วนท้องถิ่น และเป็นนิติบุคคลมีอำนาจในการออกข้อบัญญัติตำบล เพื่อให้ประชาชนในตำบลปฏิบัติโดยไม่ขัดต่อกฎหมายและมาตราในระเบียบกฎหมายบ้านเมืองโดยที่กลุ่มองค์กรต่างๆ จะมีบทบาทและศักยภาพในการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพขึ้นได้ โดยที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนเพื่อพัฒนาไปสู่สังคมไทยที่พึงปรารถนาในอนาคต ขณะเดียวกันได้กำหนดแนวคิดใหม่ในการพัฒนามีสาระสำคัญ ดังนี้

1.12.1 ปรับเปลี่ยนแนวคิดจากเดิมที่เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เป็นหลักมาเป็นการเน้นให้คนมีส่วนร่วมเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ดูแลผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับคนและสังคม

1.12.2 ปรับเปลี่ยนการพัฒนาจากการทำงานแยกส่วน มาเป็นในลักษณะองค์กรรวม มีกระบวนการพัฒนาที่ทุกสิ่งทุกอย่างเชื่อมโยงกัน เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในพื้นที่มีส่วนร่วม ทุกขั้นตอนของการพัฒนาและครอบคลุมทุกเรื่องเพื่อไปสู่เป้าหมายสุดท้ายร่วมกัน

1.12.3 การร่วมกันสร้างศักยภาพของชุมชนโครงสร้างความเข้มแข็ง ให้องค์กรชุมชน ได้แก่ การพัฒนาเชื่อมโยงองค์กรต่างๆ ในองค์กรปกครองส่วนตำบล ดังนี้

- 1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
- 2) กลุ่มสตรีและแม่บ้าน
- 3) กลุ่มผู้นำเยาวชน
- 4) กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน
- 5) กองทุนหมู่บ้านละล้าน
- 6) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน

การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลจะเกิดเป็นรูปแบบได้ จำเป็นต้องเชื่อมโยงแบบพหุภาคี กล่าวคือ ต้องประสานงานกับพหุภาคีต่างๆ เหล่านี้

1) รัฐ หน่วยงาน กระทรวง ทบวง กรม กองต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ และเครือข่ายองค์การบริหารส่วนตำบล

- 2) องค์กรเอกชน
- 3) นักวิชาการ
- 4) สื่อสารมวลชนต่างๆ
- 5) คนและองค์กรภายในชุมชน

2. ข้อมูลทั่วไปของ บ้านบางซอ หมู่ 3 ตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

2.1 ประวัติ

ที่มาของชื่อหมู่บ้านบางซอ เนื่องจากจากสมัยโบราณพื้นที่เป็นป่าไผ่จำนวนมาก

เมื่อสายลมพัดผ่านก่อให้เกิดเสียงเสียดสีของกอไผ่ ลักษณะเสียงคล้ายกับการสีซอ จึงได้ชื่อว่า หมู่บ้านบางซอตั้งแต่นั้น สมัยก่อนชาวบ้านในพื้นที่ได้ใช้ประโยชน์จากต้นไผ่ในพื้นที่โดยสานไม้ไผ่เพื่อใช้ทำที่ตากข้าว สานทำตะกร้า กระบุง เครื่องใช้ในบ้าน แต่สมัยนี้ใช้ วัสดุอุปกรณ์ แบบสมัยใหม่ คนรุ่นเก่าหมดไป ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าไผ่อีก ลักษณะของป่าไผ่ในสมัยก่อนจึงค่อยๆ หมดไป

บ้านบางซอ หมู่ 3 ตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี มีผู้ชายจำนวน 424 คน ผู้หญิง จำนวน 481 คน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 340 คน และรองลงมาประกอบอาชีพค้าขายและรับราชการ จำนวน 65 คน และอาชีพอื่นๆ ศาสนาส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 905 คน ระดับการศึกษาส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 647 คน รองลงมาสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 150 คน ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้มากกว่า 10,000 บาท ต่อปี จำนวน 905 คน และรองลงมามีรายได้ต่อปี ระหว่าง 5,000 – 10,000 บาท

2.2 ข้อมูลด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

2.2.1 คร้วเรือนที่มีน้ำดื่มที่สะอาดไว้บริโภคในครัวเรือนและเพียงพอต่อการบริโภค ทุกครัวเรือน

2.2.2 คร้วเรือนที่มีการใช้ส้วมถูกสุขาภิบาล ทุกครัวเรือน

2.2.3 มีที่รองรับขยะประจำบ้าน ทุกครัวเรือน

2.2.4 กำจัดขยะโดยวิธีหลุมขยะ ทุกครัวเรือน

2.2.5 คร้วเรือนมีการจัดบริเวณบ้านและภายในบ้านเป็นระเบียบถูกหลักสุขาภิบาล ทุกครัวเรือน

2.2.6 มีการกำจัดน้ำเสียและปรับปรุงครัวให้ถูกหลักสุขาภิบาล ทุกครัวเรือน

3. ข้อมูลทั่วไปของ ชุมชนตลาดเก่า บ้านบางซอ หมู่ 3 ตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

3.1 ประวัติ

ชุมชนตลาดเก่า บ้านบางซอ หมู่ 3 ตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เริ่มตั้งเป็นลักษณะชุมชนตลาด มาได้ประมาณ 100 ปีมาแล้ว เป็นพื้นที่ราบลุ่ม สมัยก่อนใช้ชื่อ ตำบลบางปลาร้า เนื่องจากเป็นแอ่งกระทะที่ปลา หรือสิ่งปฏิกูลต่างๆ มารวมตัวกัน ตายทับถมกันเกิดกลิ่นเหม็น จึงเรียกกันว่าตำบลบางปลาร้า ต่อมาภาครัฐได้กำหนดพื้นที่ใหม่โดยรวมตำบลบางปลาร้า เข้ากับ ตำบลบางตาเถร จึงเปลี่ยนเป็นตำบลบางตาเถรตั้งแต่นั้นมา

ลักษณะชุมชนตลาดเก่า บ้านบางซอ นั้น เดิมเกิดจากชาวบ้านที่มาทำนาในพื้นที่นี้ ซึ่งส่วนใหญ่ถิ่นฐานเดิมมาจากชาวบ้านตำบลโพธิ์พระยามาทามาหากิน ทำนาหว่านไถ แล้วก็กลับ ต่อมาเมื่อค้าเรือเริ่มมารวมตัวค้าขาย และพักอาศัยอยู่ เลยรวมตัวกันมากขึ้นเรื่อยๆ

กลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ขึ้น ชาวบ้านจากตำบลโพธิ์พระยานั้นจึงย้ายมาอยู่ เพื่อความสะดวก ในการทำมาหากิน กลายเป็นชุมชนตลาดเก่า บ้านบางซอ ในปัจจุบัน

ชุมชนตลาดเก่า บ้านบางซอ หมู่ 3 ตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัด สุพรรณบุรี ปัจจุบันจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 61 ครัวเรือน มีประชากรอาศัยอยู่ 31 ครัวเรือน และมีผู้อาศัยอยู่ทั้งหมด 105 คน ที่มีผู้อาศัยอยู่เพียง 31 ครัวเรือน นั้น เป็นเพราะว่าบางส่วนไป ทำงานในกรุงเทพมหานครและบางส่วนก็ย้ายไปอยู่ที่อื่น การศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษาปีที่ 6 และรองลงมาจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รายได้ต่อครอบครัว ส่วนใหญ่อยู่ที่ 3,000 - 5,000 บาทต่อเดือน และประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย รับจ้างเลี้ยง ปลา เลี้ยงกุ้ง และทำนา

3.2 ข้อมูลด้านสภาพที่อยู่อาศัย

ลักษณะที่อยู่อาศัยของชุมชนตลาดเก่า บ้านบางซอ หมู่ 3 ตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นตลาดยกระดับทางเดินปูพื้นไม้ บ้านส่วนใหญ่สร้างด้วย ไม้ หลังคามุงด้วยสังกะสี เป็นบ้านชั้นเดียว โดยปลูกติดต่อกันเป็นแถวยาว เป็นรูปตัวที (T) มี ทางเข้าออกได้ทั้งหมด 3 ทาง บริเวณหลังคาจะมีสายไฟฟ้าเกี่ยวพันกันอยู่เป็นจำนวนมากอยู่ใน ทุกหลังคาเรือน ชุมชนตลาดเก่าแห่งนี้ มีการปลูกสร้างเป็น 2 ฝั่งที่มีลักษณะบ้านเหมือนกัน แต่ การปลูกสร้างนี้ไม่ได้ถูกต้องตามหลักของการปลูกสร้างบ้านเพราะมีทางเดินเข้าตลาดปูด้วย พื้น ไม้ บริเวณทางเดินหรือถนนจะมีอยู่ทางเดียว ซึ่งมีความกว้างเพียง 3.00 เมตร ด้านหลัง ของ ชุมชนตลาดเก่าจะมีแม่น้ำ ทำจีนไหลผ่านตลอดทั้งปี

3.3 วัฒนธรรม สังคมและการดำเนินชีวิต

สมัยก่อนในตอนเช้าชาวบ้านจะออกไปทำงาน ทำนา ทำไร่รับจ้าง ฯลฯ ชาวบ้านที่ค้าขายก็จะเตรียมหาผัก หาปลา ฆ่าหมู ฯลฯ เพื่อเตรียมมาขายตั้งแต่เย็นจนถึงเที่ยง ค่ำ เป็นตลาดที่คึกคักมาก แต่ปัจจุบัน มีเพียงผู้สูงอายุและเด็กที่อยู่เฝ้าบ้านและค้าขายเล็ก ๆ น้อยๆ ประชาชนวัยทำงานส่วนใหญ่ทำงานรับจ้าง ทำนา ทำไร่ นอกบ้าน เย็นจึงจะกลับ มีการ ย้ายถิ่นค่อนข้างมาก เนื่องจากไปศึกษาเล่าเรียนและทำงานต่างจังหวัดแต่ยังมีประเพณีดั้งเดิม คือ การทำบุญตลาดปีละ 1 ครั้ง ที่จะกลับมาทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคลของชีวิต

3.4 ข้อมูลด้านอุบัติเหตุ ประกอบด้วย

3.4.1 อุบัติเหตุจราจร จำนวน 3 ครั้ง

3.4.2 อุบัติเหตุทั่วไป เช่น การเกิดอัคคีภัย รวมทั้งหมด จำนวน 20 ครั้ง ใน จำนวนนี้เกิดอัคคีภัย ครั้งใหญ่ 5 ครั้ง ครั้งล่าสุดปี พ.ศ.2548 เกิดอัคคีภัย 2 ครั้ง เป็นครั้งใหญ่

จากข้อมูลของชุมชนตลาดเก่า บ้านบางซอ หมู่ 3 ตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ ดังที่กล่าวถึงในบทนำข้างต้น ทำให้ทราบว่า มีปัญหา ในเรื่องของการเกิดอัคคีภัยอยู่ในระดับที่ต้องได้รับการพัฒนาการป้องกันอัคคีภัย เพื่อให้ชุมชนตลาดเก่า บ้านบางซอ หมู่ 3 ตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

เป็นหมู่บ้าน ที่ปราศจากการเกิดเพลิงไหม้ นอกจากนี้ หากชุมชนตลาดเก่า บ้านบางซอ สามารถลดปัญหาการเกิดเพลิงไหม้ได้อาจเป็นชุมชนตัวอย่างในการป้องกันอัคคีภัยแก่ชุมชนหรือหมู่บ้านอื่นๆ ต่อไป

การป้องกันอัคคีภัยเบื้องต้น

1. ความหมาย

อัคคีภัย หมายถึง ภัยอันตรายอันเกิดจากไฟ ไฟเป็นพลังงานอย่างหนึ่งที่ทำให้ความร้อน จากความร้อนของไฟที่ขาดการควบคุมดูแล ทำให้เกิดการติดต่อลุกลามไปตามบริเวณที่มี เชื้อเพลิงเกิดการลุกไหม้ต่อเนื่อง การปล่อยเวลาของการลุกไหม้ให้นานเกินไปทำให้เกิดการ ติดต่อลุกลามมากมายยิ่งขึ้น สภาวะของไฟจะรุนแรงมากขึ้นถ้าการลุกไหม้ที่มีเชื้อเพลิงหนุนเนื่อง หรือมีการ คายไอของเชื้อเพลิงถูกขับออกมาจากความร้อนแรงก็จะมากยิ่งขึ้น สร้างความ สูญเสียให้ทรัพย์สินและชีวิตเป็นทวีคูณตามสภาพสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมของมนุษย์ (ธนาทัต จันทศิริ, 2549, หน้า 1)

ป้องกันอัคคีภัย หมายถึง การดำเนินการเพื่อมิให้เกิดเพลิงไหม้และเตรียมการเพื่อ รองรับเหตุการณ์เมื่อเกิดเพลิงไหม้ (พระราชบัญญัติป้องกันและระงับอัคคีภัย, 2542, หน้า 1)

สิ่งที่ทำให้เกิดอัคคีภัยได้ง่าย หมายถึง เชื้อเพลิง สารเคมี หรือวัตถุอื่นใดไม่ว่าจะมี สถานะเป็นของแข็ง ของเหลว หรือก๊าซ ที่อยู่ในภาวะพร้อมที่จะเกิดการสันดาป

2. สาเหตุของอัคคีภัย

สาเหตุของอัคคีภัยที่ทำให้เกิดการลุกลามเกิดเพลิงไหม้ขนาดใหญ่ นั้น อาจเกิดได้ 2 ลักษณะใหญ่ คือ สาเหตุของอัคคีภัยอันเกิดจากการตั้งใจ และสาเหตุของอัคคีภัยอันเกิดจากการ ประมาทขาดความระมัดระวังหรือมิได้ตั้งใจ

2.1 สาเหตุของอัคคีภัยอันเกิดจากความตั้งใจหรือเจตนาให้เกิด เช่น การลอบ วางเพลิงหรือการก่อวินาศกรรม ซึ่งอาจจะเกิดจากการจูงใจอันมีมูลสาเหตุจูงใจที่ทำให้เกิดการ ลอบวางเพลิง อาจเนื่องมาจากเป็นพวกโรคจิต โรคประสาท หรือเกิดความเคียดแค้น อิจฉา ริษยา การต้องการทำลายคู่แข่ง การหวังเงินประกัน หรือทำลายหลักฐาน ซึ่งการลอบ วางเพลิงอาจทำการวางเพลิงโดยตรง เช่น การจุดไฟเผา และการวางเพลิงทางอ้อม เช่น อาจใช้ เสน่ห์ล่อติดไว้รอรับแสงแดดให้จุดไฟกัศ ตรงกับเชื้อเพลิงที่จะให้จุดติด เช่น ไม้ขีดไฟ เมื่อถึง เวลาที่แสงแดดตกกระทบก็จะเกิดการลุกไหม้ได้หรือการเสียบปลั๊กไฟไว้อย่างหลวมๆ โดยนำ วัสดุที่ติดไฟง่ายที่เป็นเชื้อเพลิงอยู่ใกล้ ๆ จนปลั๊กไฟที่เสียบไว้อย่างหลวมๆ เกิดการสะสมความ ร้อน หรือสปาร์คขึ้น ก็จะทำให้เกิดการลุกไหม้ของไฟขึ้น เป็นต้น

2.2 สาเหตุของอัคคีภัยอันเกิดจากความประมาทและขาดความระมัดระวัง ในกรณี นี้สามารถจะแบ่ง เป็นประเด็นหลักๆ ได้ 2 ประเด็น คือ

2.2.1 ขาดความระมัดระวังทำให้เชื้อเพลิงแพร่กระจาย ในกรณีดังกล่าวนี้ เกิด

จากการทำให้สิ่งที่เป็นเชื้อเพลิง ซึ่งเป็นสารลุกไหม้ไฟหรือติดไฟได้แพร่กระจาย เมื่อไปสัมผัสกับ ความร้อนก็จะเป็นสาเหตุ ของการเกิดอัคคีภัยได้ ตัวอย่างเช่น ในบริเวณที่มีไอของตัวทำละลาย หรือน้ำมันเชื้อเพลิงแพร่กระจาย เมื่อไปสัมผัสกับแหล่งความร้อน เช่น บริเวณที่มีจุดสูบบุหรี่ก็จะทำให้เกิดอัคคีภัยได้ อีกตัวอย่างหนึ่ง เช่น พวกเศษขยะจำพวกกระดาษ เศษผ้า เป็นต้น หากไม่มีการจัดเก็บที่เป็นระเบียบในถังภาชนะปิด เมื่อไปสัมผัสโดนกับแหล่งความร้อนก็จะเป็นเหตุให้เกิดอัคคีภัยได้ หรือในกรณีของการเกิดอุบัติเหตุของการรั่วไหลของเชื้อเพลิงไปยังบริเวณเตาเผา ซึ่งเป็นแหล่งความร้อนก็ทำให้เกิดอัคคีภัยได้เช่นกัน

2.2.2 ขาดความระมัดระวังการใช้ไฟและความร้อนในกรณีดังกล่าวนี้ก็เช่นกัน ทำให้แหล่งความร้อนซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบและลักษณะต่างๆ กัน เช่น ความร้อนจากอุปกรณ์ไฟฟ้า การเชื่อมตัด เตาเผา เป็นต้น ทำให้แหล่งกำเนิดความร้อนนั้นไปสัมผัสกับเชื้อเพลิงในสภาพที่เหมาะสม ก็จะเป็นสาเหตุของอัคคีภัยได้ ตัวอย่างเช่น การที่สะเก็ดไฟจากการเชื่อมติดด้วยไฟฟ้า หรือก๊าซไปตกลงในบริเวณที่มีกองเศษไม้หรือผ้าทำให้เกิดการลุกไหม้เกิดอัคคีภัย หรือการจุดไฟส่องหาของในที่มีดที่มีไอน้ำมันเชื้อเพลิงก็จะทำให้เกิดการลุกไหม้ได้ จากประเด็นหลักดังกล่าว ซึ่งเป็นที่มาของสาเหตุของการเกิดอัคคีภัยอันเกิดจากการขาดความระมัดระวัง ซึ่งเป็นต้นเหตุให้เกิดการลุกลามของเพลิงไหม้เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากความร้อนกระจายตัวไปสู่เชื้อเพลิง หรือเชื้อเพลิงกระจายสู่แหล่งความร้อนแล้วเกิดสภาพที่เอื้ออำนวยให้เกิดอัคคีภัย ในการควบคุม การเกิดอัคคีภัย โดยทางปฏิบัติจะกระทำการควบคุมเชื้อเพลิงหรือความร้อนที่ก่อให้เกิดอัคคีภัย ซึ่งวิธีที่ง่ายต่อการควบคุมป้องกันการเกิดอัคคีภัยคือการป้องกันและควบคุม การเกิดความร้อนสูงจนถึงจุดติดไฟของเชื้อเพลิง โดยการตรวจตราและกำจัดไม่ให้มีแหล่งกำเนิดความร้อนสูง ซึ่งทำให้พิจารณาได้ว่าแหล่งกำเนิดของอัคคีภัยนั้นมาจากตัวที่เป็นสาเหตุของการจุดติดไฟหรือทำให้เกิดความร้อนสูงจนถึงจุดติดไฟของเชื้อเพลิงที่มีอยู่ในบริเวณนั้น

สาเหตุการเกิดอัคคีภัยของชุมชนตลาดเก่า บ้านบางซอ หมู่ 3 ตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ส่วนใหญ่มาจากสาเหตุที่ 2 คือ เกิดจากความประมาท การดำเนินชีวิตประจำวันอย่างไม่ระมัดระวัง เช่น การจุดธูปเทียนบูชาพระ การหุงหาอาหาร การขาดความระมัดระวังในการใช้ไฟ เหล่านี้เป็นต้น ดังนั้น หากมีการพัฒนาการป้องกันอัคคีภัยควรเน้น การอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตลาดเก่า เกี่ยวกับวิธีในการปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดความปลอดภัยจากอัคคีภัย จะสามารถทำให้ลดการเกิดอัคคีภัยขึ้นได้

จากสาเหตุการเกิดอัคคีภัยที่กล่าวมาข้างต้น ได้มีผู้จัดทำงานวิจัยเพื่อค้นหาสาเหตุของการเกิดอัคคีภัยในสถานที่ต่างๆ ดังนี้

พันธุพร นรพัลลภ (2541, หน้า 97) ศึกษาการวิเคราะห์การเกิดอัคคีภัยของอาคารสูง ในกรุงเทพมหานคร :กรณีศึกษาเขตคลองเตย พบว่า อาคารสูงในเขตคลองเตย มีข้อบกพร่องเกี่ยวกับทางและบันไดหนีไฟ รวมทั้งระบบไฟฟ้าจัดเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญของปัจจัยเสริม

ซึ่งอาคารสูง โดยส่วนใหญ่มีรายการที่ต้องแก้ไข เนื่องจากไม่มีแผนผังที่ใช้แสดงอาคารแต่ละชั้น ตำแหน่งห้องทุกห้อง ตำแหน่งที่เก็บอุปกรณ์ดับเพลิง และประตูหรือทางหนีไฟ จึงนำไปสู่ความเสียหายจากการเกิดอัคคีภัยในอาคารสูง

สมคิด ภูมิโคกรักษ์ (2535, หน้า 107) ศึกษาการวิเคราะห์ปัจจัยสิ่งแวดล้อมหลัก ที่มีอิทธิพลต่อการเกิด อัคคีภัยในกรุงเทพมหานคร พบว่า ฤดูหนาวเกิดอัคคีภัยสูงกว่าฤดูร้อน และฤดูร้อน เกิดอัคคีภัยสูงกว่าฤดูฝน เมื่อวิเคราะห์หาพื้นที่ที่เสี่ยง ต่อการเกิดอัคคีภัยโดยใช้ SPANS พบว่า พื้นที่ที่เสี่ยงภัย สูงสุดอยู่ในเขตพื้นที่ชั้นในของกรุงเทพฯ เป็นส่วนใหญ่ และพื้นที่ที่เสี่ยงต่อความเสียหายเมื่อเกิดอัคคีภัยส่วนใหญ่ อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครชั้นนอก

3. แหล่งกำเนิดอัคคีภัย

แหล่งกำเนิดอัคคีภัยเป็นสาเหตุของการจุดติดไฟที่พบเห็นได้อยู่เสมอๆ ในสถานประกอบ การ มีบริษัทแห่งหนึ่งที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการป้องกันไฟ (courtesy factory mutual engineering company) ของประเทศอังกฤษ ซึ่งได้ทำการวิเคราะห์ถึงแหล่งกำเนิดของไฟที่เกิดขึ้นในโรงงานอุตสาหกรรมประมาณ 25,000 ครั้ง ในรอบ 10 ปี พบว่า มีสาเหตุและแหล่งกำเนิดแตกต่างกันไปดังต่อไปนี้

3.1 อุปกรณ์ไฟฟ้า ประมาณร้อยละ 23 เกิดจากประกายไฟซึ่งมีความร้อนสูงเนื่องมาจากสายไฟที่ฉนวนหุ้มเปื่อยลอกหลุด ขั้วต่อที่หลวม การใช้สะพานไฟฟ้าหรือฟิวส์ที่ไม่ถูกขนาด รวมทั้งการชำรุดเสียหายของส่วนประกอบอื่นๆ นอกจากนี้อุปกรณ์ไฟฟ้าบางชนิดซึ่งได้รับการดูแลรักษาที่ไม่เหมาะสมอาจมีความร้อนสูงในตัวเอง เมื่อถูกดองกับฝุ่นละออง ก๊าซไอระเหยของสารไวไฟหรือเชื้อเพลิงอื่นๆ ก็อาจเกิดการลุกไหม้

3.2 การสูบบุหรี่หรือการจุดไฟ ร้อยละ 18 เกิดจากการขาดความระมัดระวัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสูบบุหรี่หรือการจุดไฟในบริเวณที่มีไอระเหยของสารไวไฟ เช่น น้ำมันเบนซินอาจเกิดการจุดระเบิดและก่อให้เกิดอันตรายถึงชีวิต นอกจากนี้ความร้อนจากกันบุหรี่ที่ติดไฟและไม่ขีดไฟที่จุดไฟแล้วอาจทำให้เชื้อเพลิงบางชนิดเกิดการลุกไหม้

3.3 ความเสียดทาน ร้อยละ 10 เกิดจากส่วนประกอบของเครื่องจักร เครื่องยนต์ เช่น ดับลูกปืน เพลา ซึ่งทำให้เกิดความร้อนสูง เมื่อถูกดองกับเชื้อไฟ เช่น ฝุ่นผง โยผ้า พลาสติก เปลือกแห้งของเมล็ดพืช สารเคมีบางชนิด ซีลี้อย ฯลฯ ทำให้เกิดการลุกไหม้ได้

3.4 เครื่องทำความร้อน ร้อยละ 8 เกิดเนื่องจากเครื่องทำความร้อนจะมีทั้งเปลวไฟซึ่งเกิดขึ้นจากการเผาไหม้ของเชื้อเพลิงที่ใช้ความร้อน และความร้อนที่สะสมไว้ที่ตัวเครื่องหรือส่วนประกอบของตัวเครื่อง เมื่อเกิดการสัมผัสระหว่างเปลวไฟหรือความร้อนกับเชื้อเพลิงก็ย่อมจะเกิดการลุกไหม้ได้

3.5 วัตถุที่มีผิวร้อนจัด ร้อยละ 7 เช่น เหล็กที่ถูกเผา ท่อไอน้ำ เมื่อมีการกระทบหรือสัมผัสระหว่างผิวที่ร้อนจัดกับเชื้อไฟ อาจเกิดการลุกไหม้ได้

3.6 เต้าเผาซึ่งไม่มีฝาปิดหรือเปลวไฟที่ไม่มีสิ่งปกคลุม ร้อยละ 7 ถ้าในบริเวณ

ใกล้เคียง มีเชื้อไฟ ซึ่งไม่ได้รับการระมัดระวังดูแล เมื่อเกิดการสัมผัสระหว่างไฟกับเชื้อไฟนั้น ก็อาจจะเกิดการ ลุกไหม้ ได้

3.7 การเชื่อมและตัดโลหะ ประมาณร้อยละ 4 ซึ่งจะก่อให้เกิดประกายไฟตลอดเวลา ที่ทำงานเมื่อสัมผัสกับเชื้อไฟจะทำให้เกิดการลุกไหม้ได้

3.8 การลุกไหม้ด้วยตัวเอง ร้อยละ 4 เกิดจากการสะสมของสารบางชนิด เช่น พวกขยะแห้ง ถ่านหินจะก่อให้เกิดความร้อนขึ้นในตัวของมันเอง จนกระทั่งถึงจุดติดไฟ เมื่ออยู่ร่วมกับเชื้อไฟก็ย่อมเกิดการลุกไหม้ได้

3.9 เกิดจากการวางเพลิง มีประมาณร้อยละ 3 ที่เกิดจากความจงใจของผู้ประกอบกิจการเองหรือจากผู้อื่น โดยมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกัน เช่น กิจการประสพการขาดทุนและวางเพลิงเพื่อหวังเงินประกันหรือผู้อื่นต้องการทำลายชื่อเสียงของโรงงานและเกิดการขัดแย้งกับโรงงาน ต้องการทำลายโรงงาน

3.10 ประกายไฟที่เกิดจากเครื่องจักร พบว่า ร้อยละ 2 เกิดจากเครื่องจักรขัดข้องเกิดการสปาร์คขึ้นภายใน เกิดเป็นประกายไฟกระเด็นไปถูกเชื้อเพลิงที่อยู่บริเวณใกล้เคียง ทำให้เกิดเพลิงไหม้

3.11 โลหะหรือวัตถุหลอมเหลว พบว่า ร้อยละ 2 เกิดจากการที่วัตถุหลอมเหลว เช่น หลอมโลหะ กระเด็นออกมาถูกเชื้อเพลิง หรือเกิดจากการชนย้ายวัตถุหลอมเหลว เช่น โลหะ หรือแก้วจากเตาหลอมไปใส่แบบพิมพ์แล้ววัตถุหลอมเหลวนั้นไปหล่นถูกเชื้อเพลิงอื่น

3.12 ไฟฟ้าสถิต เกิดจากการถ่ายเทประจุไฟฟ้าสถิตระหว่างวัตถุ ซึ่งมีค่าความต่างศักย์ระหว่างไฟฟ้าหากเกิดการสัมผัสของประกายไฟซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากการถ่ายเทประจุไฟฟ้าสถิตกับเชื้อไฟเกิดการลุกไหม้ได้

3.13 ปฏิกริยาของสารเคมีบางชนิด ร้อยละ 1 เกิดจากกระบวนการทางเคมีที่ไม่สามารถควบคุม เช่น ปฏิกริยาของสาร การสลายตัวของสารเคมีที่ไม่เสถียรภาพ หรือสารเคมีบางชนิด เช่น โซเดียม โปแตสเซียม ฟอสฟอรัส เมื่อสัมผัสกับน้ำ อากาศ หรือวัสดุอื่นๆ ทำให้เกิดการลุกไหม้ได้

3.14 สภาพบรรยากาศที่มีสิ่งปนเปื้อนที่มีสาเหตุก่อให้เกิดการระเบิดได้เกิดขึ้นจากสภาพบรรยากาศ ที่มีสิ่งปนเปื้อน เช่น ฝุ่นผงหรือไอระเหย ก๊าซ ของสารซึ่งมีความเข้มข้นอยู่ในช่วงที่เหมาะสม เมื่ออยู่ในบริเวณพื้นที่จำกัด ซึ่งมีอุณหภูมิสูงถึงจุดระเบิดก็จะเกิดการระเบิดและลุกไหม้ ขึ้นได้

3.15 จากสาเหตุอื่นๆ อีกประมาณร้อยละ 5 สาเหตุที่ไม่สามารถจำแนกได้อย่างชัดเจน ไม่ใช่เหตุการณ์ปกติตั้งที่จำแนกมาแล้ว

4. ผลกระทบที่เกิดจากอัคคีภัย

ความร้อนแรงของไฟจะทำลายสิ่งที่อยู่ล้อมรอบที่อยู่ในรัศมีของความร้อน ในขอบเขตของการแตกระเบิด และการทรุดพังของอาคารที่เกิดจากการระเบิด หรือถูกความร้อน

จนแปรสภาพ ไม่สามารถคงทนอยู่ได้ ไฟเผาผลาญสิ่งต่างๆ ให้สูญสิ้นไปกับความร้อน ความสูญเสียที่เกิดขึ้นนั้น มิใช่ว่าจะเกิดจากความร้อนแต่เพียงอย่างเดียว ยังมีความสูญเสียที่เกิดขึ้นจากควันไฟ ก๊าซพิษ ที่เกิดขึ้นจากการลุกไหม้สร้าง ความสูญเสียให้เกิดขึ้นแก่ธุรกิจการค้า เศรษฐกิจ สังคม ของประชาชนและประเทศชาติ ถ้าหากเกิดเพลิงไหม้ขึ้นมาจะเกิดผลติดตามมาอย่างมากมายจะทำลายธุรกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม สรุปได้ดังนี้

4.1 ผลที่เกิดขึ้นโดยตรงจากอัคคีภัย

ผลที่เกิดขึ้นจากอัคคีภัยโดยตรงที่ทำให้เกิดการบาดเจ็บ และสูญเสียชีวิต อันเนื่องมาจากความร้อน แรงระเบิดและควันพิษแล้ว อาจพิจารณาได้ว่ายังมีผลที่เกิดขึ้นจาก อัคคีภัยโดยตรงที่ทำให้เกิดการสูญเสียทางด้านทรัพย์สิน อันเนื่องมาจากความร้อนหรือไฟที่เผาไหม้พวกอุปกรณ์ต่างๆ เครื่องมือ ของใช้ต่างๆ เครื่องจักร อาคาร และยังมีปัญหาจากน้ำที่ใช้ในการดับเพลิง เช่น กรณีของการเกิดการไหลนองของน้ำจากชั้นของอาคารในระดับที่เหนือกว่าลงมา จะทำความเสียหายแก่วัตถุสิ่งของที่น้ำไหลผ่าน หรือการดับเพลิงที่ใช้น้ำฉีดไปชั้นบนของอาคาร ถ้าระบายน้ำไม่ทันน้ำจะขังอยู่เป็นจำนวนมาก จะเพิ่มการรับน้ำหนักมากขึ้นจนไม่สามารถทานได้จะทำให้เกิดการทรุดพังของตัวพื้นอาคารลงมาได้ หรือการยุบพังของอาคารที่เก็บวัตถุติดหรือสินค้าต่างๆ ผลที่เกิดโดยตรงสรุปได้ดังนี้

4.1.1 เกิดกับผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ไฟไหม้โดยตรง และทำให้เกิดการบาดเจ็บจากการถูกไฟลวก ไฟไหม้ที่อวัยวะต่างๆ หรือเกิดจากการหายใจเอาควันพิษต่างๆ เข้าไป ทำให้อวัยวะ หรือระบบต่างๆ ทำงานผิดปกติไป ถ้ารุนแรงมากอาจถึงแก่ชีวิตได้ บางแห่งมีเหตุการณ์ที่รุนแรงมาก ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์อาจตกใจควบคุมสติไม่ได้ และเกิดอันตรายขึ้น หรือจากความตกใจนี้ทำให้ขวัญ และกำลังใจลดลง มีผลทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง

4.1.2 เกิดความเสียหายแก่อาคารสถานที่ และสิ่งของ เครื่องใช้ต่างๆ อุปกรณ์ต่างๆ โดยตรงเมื่อไฟไหม้จะทำให้อาคารสถานที่เกิดความเสียหายซึ่งสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ก็จะถูกทำลาย ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการสร้างขึ้นมาใหม่หรือจัดหาเครื่องใช้ต่างๆ ใหม่มาทดแทนของเก่า

4.1.3 เสียเวลาในการทำงาน เมื่อไฟไหม้ถ้ามีความรุนแรงมากจะต้องเสียเวลาทำงาน ต้องหยุดทำงานเป็นระยะเวลาหนึ่งทำให้ประชาชนต้องขาดรายได้ไป

4.1.4 เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจส่วนรวม และของประเทศชาติ รัฐบาลต้องเสียค่าใช้จ่ายด้านสวัสดิการ ด้านสาธารณสุขไปมาก ทำให้เกิดภาวะ การว่างงานของผู้ปฏิบัติงาน เป็นต้น

4.2 ผลที่เกิดโดยอ้อมจากอัคคีภัย

เป็นผลที่ติดตามมาจากการที่ธุรกิจถูกเพลิงไหม้ จะมีส่วนทำลายด้านธุรกิจทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็น มีดังต่อไปนี้

4.2.1 สูญเสียลูกค้าไป เช่น ถ้าร้านค้าไม่สามารถขายสินค้าให้กับลูกค้าได้ และ

ลูกค้าไม่สามารถรอได้ต้องไปหาซื้อจากที่อื่นและอาจไม่กลับมาใช้บริการร้านค้านั้นต่อไปได้

4.2.2 ทำให้ต้องเพิ่มภาระการลงทุนมากขึ้นในทุกๆ ด้าน เช่น ในการสร้างร้านค้าใหม่ หรือซื้อสิ่งของมาทดแทน บางแห่งต้องเพิ่มภาระหนี้โดยการกู้เงินมาลงทุน ทำให้สถานการณ์ของร้านค้าอาจไม่มั่นคง

4.2.3 จากการที่สินค้าสำเร็จรูปรอการส่งมอบไปต้องไหม้ไฟไปต้องเสียกำไร

4.2.4 เสียค่าเบี้ยประกันเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะร้านค้าที่เกิดไฟไหม้บ่อยๆ บริษัทประกันจะเพิ่มค่าเบี้ยประกันร้านค้าขึ้นไป

4.2.5 เสียค่าใช้จ่ายคงที่ขณะหยุดงาน เพราะในแต่ละวันก็ต้องมีการใช้จ่าย

4.2.6 ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรื้อทำลายซากปรักหักพังที่ถูกไฟไหม้หรือค่าขนย้ายต่างๆ

4.2.7 ไฟไหม้อาจจะทำลายเอกสารการบันทึกผลงานหรือเอกสารที่มีค่าต่างๆ อย่างมากมาย รายงานบางอย่างไม่สามารถหามาทดแทนได้ ต้องเสียเวลานานกว่าที่จะได้ผลนั้นออกมา

5. ปัจจัยที่ส่งเสริมความรุนแรงของอัคคีภัย

5.1 พฤติกรรมของมนุษย์ในขณะเกิดเหตุเพลิงไหม้การตื่นตกใจตามธรรมชาติจะกระทำการนอกเหนืออำนาจจิตใจขาดสติ แทนที่จะทำการดับเพลิงเสียแต่เริ่มต้น กลับคิดแต่ที่จะหนี โดยขาดสติ ยังไม่มีประสบการณ์ของเรื่องไฟไหม้บางคนถึงกับมาแย่งหัวสูบลดับเพลิงต้องเสียเวลากับการควบคุมไฟ บางคนก็เกิดการกังวลใจความเสียหายทรัพย์สิน ไม่คำนึงถึงชีวิตวิ่งฝ่าไฟและความร้อนเข้าไปเอาทรัพย์สินจนถึงกับถูกไฟลอบตายก็มี อีกประการหนึ่งคือการอยากรู้ อยากเห็นชอบดูความเสียหายของผู้อื่น เมื่อเกิดเพลิงไหม้จะมีคนไปมุงดูกันเป็นจำนวนมากทำให้เจ้าหน้าที่ที่จะเข้าไปผจญเพลิงเกิดความล่าช้าที่จะเข้าไปผจญเพลิงนั้น

5.2 สภาพของสถานที่เกิดเหตุที่เอื้ออำนวยให้เกิดการลุกลามมากขึ้น เมื่อเกิดเพลิงไหม้สภาพของสถานที่ที่เป็นอาคารสูง ซึ่งไม่มีระบบในการป้องกันอัคคีภัยที่ถูกต้องย่อมไม่สามารถที่จะขึ้นไปทำการดับเพลิงและช่วยชีวิตได้ ไฟก็จะลุกลามไปโดยที่ไม่มีการควบคุม เพราะเจ้าหน้าที่ดับเพลิงไม่สามารถจะขึ้นไปทำการดับเพลิงและช่วยชีวิตในอาคารสูงๆ นั้น โดยไม่มีทางหนีไฟ คนที่ติดอยู่ในอาคารสูงๆ ก็ไม่สามารถจะหนีลงมาได้ สถานที่ที่มีสารเคมีที่น่าจะเกิดอัคคีภัยได้ง่าย และเมื่อเกิดการลุกลามแล้ว ถ้าเกิดสารมีพิษยอมทำให้เจ้าหน้าที่ดับเพลิงไม่สามารถจะเข้าไปควบคุมเพลิงไหม้ได้ เพราะอาจมีทั้งการระเบิดและการลุกลามที่มีสารมีพิษจึงจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์พิเศษในการเข้าไปผจญเพลิง ทำให้เสียเวลาในการเข้าไปควบคุมสภาวะเพลิงไหม้ให้ทันทั่วๆ ไปยังเป็นสถานที่ที่มีทางเข้าออกในการผจญเพลิงที่ไม่สะดวกหรือปลอดภัยในการเข้าไปถึงสถานที่ที่เกิดเหตุ เช่น ซอยแคบๆ ต้องใช้เครื่องสูบน้ำแบบหาบหามเท่านั้น จึงจะไปถึงที่เกิดเหตุได้ โครงสร้างอาคารที่นำฉนวนไฟไม่ถึงไฟ หน้าต่างช่องลมมีสิ่งปิดกัน ยิ่งสถานที่ที่ไม่มีแหล่งน้ำในการดับเพลิงยอมทำให้ไฟลุกลามไปโดยที่ไม่สามารถจะควบคุมไฟก็จะมี ความ

รุนแรงมากขึ้น

5.3 ช่วงเวลาที่เกิดเหตุ ที่เป็นอุปสรรคในการระงับอัคคีภัย เมื่อเพลิงได้เกิดการลุกไหม้ ในช่วงเวลาตึก ที่มีผู้คนหลับนอนหมดแล้วกว่าจะรู้ว่าไฟไหม้ไฟก็ลุกไหม้มากแล้ว ในช่วงเวลาทำงานที่มีคนอยู่หนาแน่นตามโรงงาน คลังสรรพสินค้า โรงพยาบาล เมื่อเกิดเพลิงไหม้ถ้าไม่มีการเตรียมการต่อสู้กับไฟไว้ก่อนย่อมเกิดการสับสนวุ่นวายกว่าจะควบคุมสถานการณ์ได้ก็ต้องเสียเวลาเคลื่อนย้ายสิ่งของและผู้ประสบภัย ยิ่งในเวลาก่อนทำงานหรือหลังเลิกงานและในวันเทศกาลต่างๆ จะมีคนคับคั่งหนาแน่นอยู่บนถนนเป็นอุปสรรคในการจราจร จึงทำให้เกิดการล่าช้าของเจ้าหน้าที่ ดับเพลิงในการที่จะไปให้ถึงที่เกิดเหตุเพลิงไหม้

5.4 ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการดับเพลิงที่ดำเนินการ ไม่มีความสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมย่อมเป็นผลให้การปฏิบัติงานดับเพลิงได้ไม่ทันท่วงที ทำให้เกิดการล่าช้าในการทำงานของพนักงานดับเพลิง ทั้งนี้ จึงขึ้นอยู่กับ สถานีดับเพลิงที่ห่างไกลจากสถานที่เกิดเหตุ อุปกรณ์ดับเพลิง ที่ไม่เพียงพอ และเจ้าหน้าที่ ดับเพลิงที่ไม่มีประสิทธิภาพยอมทำให้ไม่สามารถควบคุมภัยอันตรายจากอัคคีภัยได้ อันตรายจากอัคคีภัยที่ทำให้เกิดการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน จึงขึ้นอยู่กับสภาพสิ่งแวดล้อมที่เลวร้ายและพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีความประมาทเลินเล่อ ในการใช้ไฟและความร้อน พร้อมทั้ง ไม่มีความรู้ความเข้าใจในการป้องกันอัคคีภัย ทำให้เกิดการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินอันเนื่องมาจากไฟ ควันไฟ และยังสร้างความสูญเสียชีวิตที่มีผลทำลายทางอ้อมต่อธุรกิจการค้าและเศรษฐกิจสังคมอีกด้วย

6. การป้องกันและลดความสูญเสียชีวิตจากอัคคีภัย

หลักในการป้องกันอัคคีภัย ต้องคำนึงถึงการป้องกันการติดต่อกุหลามและการลดความสูญเสียชีวิต โดยอาศัยหลักเกณฑ์ดังนี้ คือ

6.1 การจัดระเบียบเรียบร้อย หมายถึง การป้องกันการติดต่อกุหลาม โดยจัดระเบียบในการเก็บรักษาสิ่งของต่างๆที่ น่าจะก่อให้เกิดอัคคีภัยได้ง่ายให้ถูกต้อง ทั้งภายในและภายนอกอาคาร ให้เรียบร้อย โดยต้องปฏิบัติตามกิจกรรม 5 ส ดังนี้

6.1.1 สะสาง คือ การแยกให้ชัดเจนระหว่างของที่เป็นต้องใช้ กับที่ไม่จำเป็นต้องใช้ของที่ไม่จำเป็นต้องใช้ให้จัดหรือทำลายทิ้งไปส่วนของที่จำเป็นต้องใช้ให้นำมาจัดวางให้หยิบใช้ได้สะดวกและดูแลความสะดวก ซึ่งทุกครัวเรือนจะต้องมีการจัดการที่ดีถูกต้องและเหมาะสม

6.1.2 สะดวก คือ การจัดวางสิ่งของที่มีความจำเป็นต้องใช้หรือไม่จำเป็นต้องใช้ ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สามารถหยิบใช้งานได้ง่าย สะดวกรวดเร็ว การจัดทำเรื่องความสะดวกจะช่วยลดเวลาการค้นหาสิ่งของลงได้มาก ซึ่งหากมีการจัดวางสิ่งของที่ดีแล้ว นอกจากจะช่วยลดอัคคีภัยแล้ว ยังสามารถ ลดอุบัติเหตุต่างๆ ที่เกิดขึ้นในบ้านได้อีกด้วย

6.1.3 สะอาด คือ การปิดกวด เช็ดถู สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ ให้มีความสะอาด ไม่สกปรก เลอะเทอะ

6.1.4 สุขลักษณะ คือ การรักษาการปฏิบัติในเรื่อง การสะอาด สะดวก สะอาด ให้มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

6.1.5 สร้างนิสัย คือ การรักษาการปฏิบัติที่กำหนดไว้อย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัย

6.2 การตรวจตราซ่อมบำรุง หมายถึง การกำจัดสาเหตุในการกระจายตัวของ เชื้อเพลิงและความร้อน โดยการบำรุงรักษาสิ่งของที่ใช้ในบ้านเรือนให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ ในขณะที่ใช้งาน

6.3 การมีระเบียบวินัย หมายถึง การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวกับการป้องกันอัคคีภัย เช่น สถานที่ใดที่มีไว้ซึ่งเครื่องดับเพลิง อุปกรณ์ดับเพลิงหรือเส้นทางหนีไฟ ก็ต้องประพฤติปฏิบัติตามข้อบังคับนั้นๆ รวมทั้งสถานที่ใดที่มีป้ายเขียน ข้อห้ามสูบบุหรี่ ก็ต้องประพฤติปฏิบัติตาม และอย่าฝ่าฝืนข้อห้ามที่จัดสำนึกควรพึงระวัง คือ

6.3.1 อย่าปล่อยให้เด็กเล่นไฟ

6.3.2 อย่าจุดธูปเทียนบูชาพระทิ้งไว้

6.3.3 อย่าวางก้นบุหรี่ที่ขอบงานที่เขียนบุหรี่หรือขี้ดับไม่หมด เพราะจะทำให้ ปลัดตกจากงานหรือสูบบุหรี่บนที่นอน

6.3.4 อย่าใช้เครื่องต้มน้ำไฟฟ้าแล้วเสียบปลั๊กจนน้ำแห้ง

6.3.5 อย่าเปิดพัดลมแล้วไม่ปิดปล่อยให้หมุนค้างคืนค้างวัน

6.3.6 อาจมีเครื่องอำนวยความสะดวกอย่างอื่น เช่น เปิดโทรทัศน์แล้วลืมปิด

6.3.7 วางเครื่องไฟฟ้า เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น ดิจิฟานนิ่ง ความร้อนระบายออกไม่ได้ตามที่ควรเป็น เครื่องร้อนจนไหม้ตัวเองขึ้น

6.3.8 อย่าหมกเศษผ้าขี้ริ้ว วางไม้กวาดดอกหญ้า หรือชุกเศษกระดาษไว้หลังตู้เย็น บางครั้งสัตว์เลี้ยงในอาคารกินเศษสิ่งไม้ใช้แล้วไปสะสมไว้หลังตู้เย็นที่มีไอน้ำมันอาจเกิดการคุไหมขึ้นได้

6.3.9 อย่าใช้อุปกรณ์ไฟฟ้าที่ไม่ได้มาตรฐานหรือปลอมแปลงคุณภาพ เช่น บาลาสต์ที่ใช้กับหลอดไฟฟ้าฟลูออเรสเซนต์เมื่อเปิดไฟทิ้งไว้อาจร้อน และลูกไหม้ส่วนของอาคารที่ติดอยู่

6.3.10 อย่าจุดหรือเผาขยะมูลฝอย หญ้าแห้ง โดยไม่มีคนดูแล เพราะไฟที่ยังไม่ดับเกิดลมพัด คุขึ้นมาก็มี ลูกไฟปลิวไปจุดติดบริเวณใกล้เคียงได้

6.3.11 อย่าลืมเสียบปลั๊กไฟฟ้าทิ้งไว้

6.3.12 อย่าทิ้งอาคารบ้านเรือนหรือคนชราและเด็กไว้โดยไม่มีผู้ดูแล

6.3.13 อย่าสูบบุหรี่ขณะเติมน้ำมันรถ

6.3.14 ดูแลการหุงต้มเมื่อเสร็จการหุงต้มแล้วให้ดับไฟ ถ้าใช้เตาแก๊สต้องปิดวาล์วเตาแก๊สและถึงแก๊สให้เรียบร้อย

6.3.15 เครื่องเขียนแบบพิมพ์บางชนิดไวไฟ เช่น กระดาษไข น้ำมันบกระดาษไข

กระดาษแผ่นบาง ๆ อาจเป็นสื่อสะพานไฟทำให้เกิดอัคคีภัยติดต่อกลulamได้

6.3.16 ตีตีที่ สเปรย์ฉีดผม ถ้าฉีดใกล้ไฟจะติดไฟและระเบิดขึ้นได้

6.3.17 เกิดไฟฟ้าลัดวงจรในคืนฝนตกหนัก เพราะสายไฟที่เก่าเปื่อย เมื่อวางทับอยู่กับฝ้าเพดาน ไม้ผู้ที่มีความชื้นยอมเกิดอันตรายจากกระแสไฟฟ้าขึ้นได้

6.3.18 เกิดฟ้าผ่าลงที่อาคารขณะมีพายุฝนถ้าไม่มีสายล่อฟ้าที่ถูกต้องก็ต้งเกิดเพลิงไหม้ขึ้นได้อย่างแน่นอน

6.3.19 หมันตรวจดูเตาแก๊สหงุดหงิดในครัวเรือนหรือสำนักงานอยู่เสมอ เพราะอาจเกิดรั่วได้

6.3.20 รถยนต์ รถจักรยานยนต์ อาจเกิดอุบัติเหตุหรือถ่ายเทน้ำมันเบนซินเกิดการรั่วไหลก็น่าเกิดอัคคีภัยขึ้นได้

6.3.21 ในสถานที่บางแห่ง มีการเก็บรักษาสารเคมีที่อาจก่อให้เกิดอัคคีภัยได้ง่าย ที่อาจลุกไหม้ขึ้นได้เอง สารเคมีบางชนิด เช่น สีนํ้ามันและนํ้ามันลินสีด เป็นต้น เมื่อคลุกเคล้ากับเศษผ้า วางทิ้งไว้อาจลุกไหม้ขึ้นเอง ในห้องทดลองสารเคมีของโรงเรียนหรือสถานศึกษา เคยมีเหตุเกิดจากขวดบรรจุฟอสฟอรัสเหลือง พลัดตกลงมาแตกแล้วเกิดไฟลุกไหม้ขึ้น

6.3.22 ซ่อมแซมสถานที่ เช่น การลอกสีด้วยเครื่องพ่นไฟ การตัดเชื่อมโลหะด้วยแก๊สหรือไฟฟ้า การทาสีหรือพ่นสีต้องทำด้วยความระมัดระวัง เพราะเกิดไฟลุกไหม้ขึ้นได้

6.4 ความร่วมมือ หมายถึง การศึกษาหาความรู้ความเข้าใจในการป้องกันอัคคีภัย โดยการฝึกการใช้อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการดับเพลิง ตลอดจนการฝึกซ้อมในการปฏิบัติตามแผนฉุกเฉินเมื่อเกิดเพลิงไหม้ว่าจะปฏิบัติการดับเพลิงอย่างไรและวิธีการแจ้งข่าวเพลิงไหม้ไปที่ใดก่อนตามความ สำคัญและถ้าไม่สามารถจะต่อสู้กับไฟได้ จะมีทางใดบ้างเป็นทางหนีไฟ แต่ถ้ามีคนอยู่มาก ก็ควรจะแบ่งแยกหน้าที่ปฏิบัติการเกี่ยวกับเพลิงไหม้ เช่น หน้าที่ของผู้อำนวยความสะดวกดับเพลิงในสถานที่นั้น ๆ จะสั่งการอย่างไร หัวหน้ารักษาความปลอดภัยจะแนะนำบุคคลในสถานที่นั้นให้ช่วยกันดับเพลิง เตรียมย้ายเอกสารของมีค่าหรือช่วยชีวิตอย่างไร ผู้ที่ทำหน้าที่ดับเพลิงและเคลื่อนย้ายจะปฏิบัติการอย่างไร พร้อมทั้งผู้ที่มีหน้าที่แจ้งโทรศัพท์ไปตามหมายเลขที่จะให้หน่วยงานต่าง ๆ มาช่วยเหลือ ควรทำอย่างไร หน้าที่ต่าง ๆ เหล่านี้ ควรกำหนดไว้ในแผนฉุกเฉินและมีการฝึกซ้อมตามแผน ทั้งนี้ก็เพื่อการปฏิบัติการเมื่อเกิดเหตุเพลิงไหม้จะได้ไม่เกิดการสับสนวุ่นวาย ตื่นตกใจ และยังช่วยให้ทุกคนทำหน้าที่ในการควบคุมภาวะอันตรายอันเกิดจากไฟไหม้ได้ด้วย นอกจากนี้ควรมีการตั้งมีการเตรียมพร้อมในเรื่องต่อไปนี้

6.4.1 เตรียมอุปกรณ์ดับเพลิงที่พร้อมใช้ เช่น เครื่องดับเพลิงประเภทต่าง ๆ น้ำใส่ตุ้ม พร้อมภาชนะดักทรายกระป๋อง สํารวจแหล่งน้ำ ตรวจสอบประปาหัวแดงว่ามีน้ำหรือไม่ ใช้ได้หรือไม่ รวมทั้งจัดให้มีการฝึกอบรมวิธีการดับเพลิงเบื้องต้น เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีทักษะและรู้จักวิธี การใช้เครื่องดับเพลิงชนิดต่าง ๆ

6.4.2 มีแผนฉุกเฉิน จัดบุคลากรที่มีหน้าที่ตามแผนและจัดเตรียมหมายเลขโทรศัพท์ฉุกเฉินแจ้งเหตุอัคคีภัย

6.4.3 เตรียมเส้นทางหนี ประตู่ บันไดฉุกเฉิน เส้นทางเข้าระงับเหตุ และจุดรวมพลของชุมชน

6.4.4 มีการฝึกซ้อมแผน การแจ้งเหตุ การดับเพลิง การอพยพหนีเพลิง เป็นประจำ อย่างน้อย ปีละ 2 ครั้ง เพื่อให้ประชาชนเตรียมพร้อมหากเกิดอัคคีภัย

6.4.5 ให้ความร่วมมือปฏิบัติตามข้อแนะนำ หรือแนวทางที่ทางราชการหรือสถาบันด้านการป้องกันและระงับอัคคีภัยกำหนดไว้เพื่อความปลอดภัย

การป้องกันอัคคีภัยเบื้องต้น หากรู้จักหลักและวิธีการปฏิบัติให้ถูกต้องในขณะที่เกิดอัคคีภัยขึ้น จะทำให้อัคคีภัยที่กำลังเกิดขึ้นนั้นมีผลกระทบต่อด้านต่างๆ น้อยลง ดังนั้น จึงมีผู้ที่สนใจจัดทำวิจัยเพื่อมาประกอบการป้องกันอัคคีภัย ดังนี้

ชาญวิทย์ สุกนธสิงห์ (2545, หน้า 86) ศึกษาการพัฒนาซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ช่วยในการจัดการข้อมูล การบำรุงรักษา ของระบบป้องกันอัคคีภัย พบว่า บริษัท ท่อส่งปิโตรเลียมไทย จำกัด เป็นบริษัทฯ ที่มีความเสี่ยงสูงในการเกิด การระเบิดและ อัคคีภัย ดังนั้น อุปกรณ์ต่างๆ สำหรับการป้องกันอัคคีภัยมี ความสำคัญมากซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องบำรุงรักษา อุปกรณ์ป้องกันอัคคีภัยให้มีความพร้อม ใช้งานอยู่เสมอ

อาทิตย์ จำปาโชค (2543, หน้า 77) ศึกษาความคิดเห็นสถาปนิกเกี่ยวกับพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 :ความปลอดภัยด้านอัคคีภัยสำหรับอาคารสูง พบว่า สถาปนิกมีความเห็นด้วยกับกฎกระทรวงดังกล่าว เป็นคำร้อยละที่มากกว่า เป็นสิ่งที่ถือว่าควรแก้ไขทั้งหมด เนื่องจาก ทั้งสองกลุ่มต่างก็เห็นถึงความสำคัญในการป้องกันอัคคีภัยในอาคารสูงเพราะทราบความเสียหาย ที่เกิดขึ้น มากมายจากอัคคีภัยที่ผ่านมาในอดีต และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้มีการออกกฎกระทรวงหลายฉบับตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร

ชนาคัลภ์ พันธุ์หว่า (2542, หน้า 90) ศึกษาแนวความคิดในการออกแบบเพื่อการป้องกันอัคคีภัยในอาคารประเภทโรงแรม พบว่า การเกิดอัคคีภัยในอาคารโรงแรมส่วนใหญ่เกิดจาก ความประมาทของมนุษย์เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ควรให้การศึกษาซึ่งเป็นวิธีการป้องกันการเกิดเพลิงไหม้ได้ผลอย่างหนึ่ง คือ ให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการป้องกันและระงับอัคคีภัยในอาคาร เพื่อป้องกันเหตุเพลิงไหม้ที่จะเกิดขึ้น อย่างน้อยเพื่อให้ผู้ใช้อาคารและผู้เกี่ยวข้องกับอาคาร รู้จักช่วยเหลือนตนเองให้ รอดพ้นจากเหตุการณ์นั้นๆ

ประทีป ฉากภาพ (2540, หน้า 85) ศึกษาปัญหาบางประการ ในด้านการป้องกันและระงับอัคคีภัย : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองนครศรีอยุธยา พบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจการป้องกันและระงับอัคคีภัยในระดับปานกลาง หมายถึง ประชาชนอยู่ในเกณฑ์ที่ขาดความรู้ความเข้าใจ การ ป้องกันและระงับอัคคีภัย ซึ่งอาจจะเป็นการก่อให้เกิดเพลิงไหม้ขึ้นได้ โดยเสนอแนะและแนวทาง ในการป้องกันอัคคีภัย 4 ด้านด้วยกัน คือ 1. การเผยแพร่ความรู้การป้องกันอัคคีภัย

2. อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ป้องกันและระงับอัคคีภัย 3. กฎหมายระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการป้องกันและระงับอัคคีภัยและ 4. ผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งทั้ง 4 ประการนี้ จะเป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพ ในการป้องกันและระงับอัคคีภัย ของเทศบาลเมืองนครศรีอยุธยา

การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติ

1. การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม ได้มีผู้ให้ความหมายของแนวคิดของการมีส่วนร่วมไว้หลายมิติ ดังต่อไปนี้

ปาริชาติ วลัยเสถียร, และคณะ (2543, ไม่ปรากฏเลขหน้า) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะเป็นกระบวนการของการพัฒนา ตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ

ขวัญชัย วงศ์นิติการ (2532, ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมว่าประกอบด้วย 3 มิติ คือ มิติที่หนึ่ง ได้แก่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและควรทำอย่างไร มิติที่สอง ได้แก่การมีส่วนร่วม การเสียสละในการพัฒนาและการลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ มิติที่ 3 ได้แก่การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานและการประเมินผล

จากความหมายของการมีส่วนร่วมดังกล่าว สรุปได้ว่า มีความหมายในลักษณะเป็นกระบวนการพัฒนา โดยให้บุคคลเข้ามามีส่วนในกระบวนการพัฒนาดังแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่การร่วมค้นปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ กำระดมทรัพยากร การบริหารจัดการ การเรียนรู้ร่วมกัน การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ทศนคติและวัฒนธรรมของชุมชน

ในปัจจุบัน แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ได้รับความนิยมและเป็นที่ยอมรับกันมากขึ้นว่ามีความสำคัญ โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงการพัฒนาจะต้องคำนึงการมีส่วนร่วมด้วยเสมอ ซึ่งการมีส่วนร่วมนี้ จะทำให้บุคคลที่อยู่ในสถานการณ์หรือการดำเนินงาน ได้รับสวัสดิการที่ดีขึ้น และการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการทำงาน จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความรู้สึกเกี่ยวข้องผูกพันกับงานหรือองค์การหลาย ๆ สถานการณ์ การมีส่วนร่วมทำให้เกิดความคิดได้มากกว่า เนื่องจากเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ระดมความคิดและร่วมอภิปรายกัน เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ ในการทำงานร่วมกันเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทำให้การต่อต้านลดลง ในขณะที่เดียวกันทำให้เกิดการยอมรับกันมากขึ้น ผลการปฏิบัติงานดีขึ้นทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจต่องานมากขึ้น

1.2 รูปแบบการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

เจลิยว บุรีภักดี, และคณะ (2545, หน้า 115) กล่าวถึง รูปแบบการมีส่วนร่วมมีลักษณะดังนี้

1.2.1 การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (marginal participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกัน ฝ่ายหนึ่งรู้สึกด้อยอำนาจกว่าหรือมีทรัพยากรหรือความรู้ด้อยกว่า

1.2.2 การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (partial participation) รัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายโดยที่รัฐไม่รู้ความต้องการของชาวบ้าน ดังนั้น การมีส่วนร่วมก็เพื่อเพียงแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนเท่านั้น

1.2.3 การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (full participation) เป็นการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนตั้งแต่การกำหนดปัญหา ความต้องการ การตัดสินใจในแนวทางการแก้ปัญหา และความเท่าเทียมกันของทุกฝ่าย ซึ่งมีข้อแตกต่างระหว่างกลุ่มที่มีส่วนร่วมกับกลุ่มทั่วไป ตามตาราง 2

ตาราง 2 การเปรียบเทียบข้อแตกต่างระหว่างกลุ่มที่มีส่วนร่วมกับกลุ่มทั่วไป

กลุ่มที่สมาชิกมีส่วนร่วม	กลุ่มทั่วไป
ทุกคนมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงแต่พูด คนในกลุ่มให้เวลาคนอื่นคิดและหาทางออก ผู้ที่มีความเห็นขัดแย้งก็มีส่วนร่วมเข้าร่วมได้	คนคิดเร็วและพูดเก่งได้โอกาสมากกว่า สมาชิกมักขัดคอตัวเอง ความคิดเห็นที่แตกต่างจะถูกมองว่ามีความ ขัดแย้งที่ต้องกำจัดทิ้งหรือแก้ไข
สมาชิกช่วยกันและกันด้วยการตั้งคำถามว่า “เรื่องนี้ใช้ที่คุณว่ามี?” สมาชิกทุกคนตั้งใจฟังผู้พูด	คำถามมักกลายเป็นการท้าทายราวกับว่าคนที่ ถูกถามทำอะไรผิด ถ้าผู้พูดไม่พยายามดึงความสนใจผู้ฟัง คนอื่น จะใจลอยนั่งขีดเขียนอะไรเล่นหรือคอยดู นาฬิกา
สมาชิกนั่งฟังความคิดเห็นของคนอื่น เพราะ รู้ว่าความเห็นของตนเองก็จะมีคนฟังเช่นกัน สมาชิกพูดข้อโต้แย้งโดยรู้ว่าตนเองมีจุดยืน อยู่ที่ใด	สมาชิกไม่อยากฟังคนอื่นเพราะกำลังเตรียมว่า ตัวเองจะพูดอะไรบ้าง สมาชิกบางคนนั่งเงิบโต้แย้ง ไม่รู้ว่าตัวเองมี จุดยืนที่ใด
สมาชิกสามารถพูดถึงแนวคิดของกันและกัน แทนกันได้ถูกต้อง แม้ว่าจะไม่เห็น ด้วยก็ตาม	ยากที่สมาชิกจะพูดถึงแนวความคิดและ อธิบายเหตุผลแทนกันให้กับผู้ที่มีความคิดตรง ข้ามกับความคิดตนเอง

ที่มา : (ประพีร์ เกิดเพิ่มพูน, 2544, หน้า 3 – 4)

1.3 วิธีการมีส่วนร่วม

วิธีการที่บุคคลจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ นั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ทั้งภายในและภายนอกองค์กร เช่น นโยบายที่กำหนดไว้ งบประมาณที่องค์กรมีอยู่ ค่านิยมของผู้นำในองค์กร รวมทั้งความรู้ ความสามารถและความสนใจของบุคลากรในองค์กรด้วย การมีส่วนร่วมของบุคคลมีหลายระดับ ตั้งแต่การเป็นสมาชิกทั่วไป เป็นสมาชิกผู้เข้าร่วมประชุม เป็นกรรมการหรือเป็นประธาน กรรมการ ดังนั้นจึงอาจแบ่งวิธีการที่บุคคลจะมีส่วนร่วมได้ 3 แบบ คือ เป็นผู้กระทำการ หมายถึง ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรม เป็นผู้รับผลการกระทำ หมายถึง ผู้ที่ได้รับผลจากกิจกรรมโดยตรงและเป็นบุคคลทั่วไปหมายถึงบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงแต่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม (อकिन รพีพัฒน์, 2527, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

1.3.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การตัดสินใจเป็นศูนย์กลางของการเกิดความคิดที่หลากหลาย มีการกำหนดทางเลือก การประเมินทางเลือก และการตัดสินใจเลือก เปรียบได้กับการวางแผนเพื่อทำทางที่เลือกมาสู่การปฏิบัติ สามารถแบ่งการตัดสินใจออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1) การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น (initial decision) โดยเริ่มจากการค้นหาความต้องการ และวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมหรือวินิจฉัยโครงการที่สำคัญ เช่น การตัดสินใจว่าควรจะเริ่มโครงการหรือไม่ เริ่มที่ใด จะได้รับเงินและแรงงานจากแหล่งใด วิธีที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมและสนับสนุนทำอะไร การมีส่วนร่วมในช่วงนี้ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญที่สุดในการที่จะเลือกรับเอาโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มคนและมีความเป็นรูปธรรม มาใช้โดยผ่านกระบวนการตัดสินใจ การเข้าไปมีส่วนร่วมยิ่งเร็วเท่าใดก็จะได้ข้อมูลทางเลือกที่มากขึ้น มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จได้มากและสามารถป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้

2) การตัดสินใจในช่วงดำเนินการ (ongoing decisions) คนในท้องถิ่นที่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการตัดสินใจช่วงเริ่มต้น อาจจะถูกชักจูงให้เข้าร่วมหลังจากที่นำโครงการ เข้ามาแล้ว การมีส่วนร่วมในขั้นนี้ อาจจะมีผลต่อความสำเร็จของโครงการมากกว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจช่วงเริ่มต้น ซึ่งโครงการจะต้องค้นหาความต้องการของบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วม ในภายหลังนี้ จัดลำดับความสำคัญของโครงการและวิธีการดำเนินโครงการ ที่สอดคล้องกับ ความต้องการของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

3) การตัดสินใจในช่วงปฏิบัติการ (operational decisions) เป็นความเกี่ยวข้องในองค์กรเมื่อโครงการเข้ามา หรือมีการเชื่อมโยงโครงการเข้ามาสู่คนในท้องถิ่น จะมีการรวมขององค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดนโยบาย หลักเกณฑ์สำหรับทำกิจกรรม ในโครงการ กำหนดกรอบที่จะให้สมาชิกยึดถือ มีการประชุม คัดเลือกผู้นำที่จะเข้าไปมีอิทธิพลในองค์กร

1.3.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ประชาชนในท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ 3 วิธี คือ

1) การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากร (resource contribution) ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การสละแรงงาน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการให้ข้อมูลข่าวสาร ทั้งหมดนี้ เป็นแหล่งทรัพยากรหลักที่สำคัญซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่น นำมาใช้เพื่อพัฒนา โครงการ การส่งเสริมโดยใช้แรงงานในท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ดี การบริจาคเงินและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ และอื่นๆ แสดงให้เห็นทิศทางที่ชัดเจนของการมีส่วนร่วม ซึ่งสิ่งสำคัญของการมีส่วนร่วมนี้ คือ การรู้ว่าใครเป็นผู้สนับสนุนและทำอย่างไร โดยวิธีการสมัครใจ การได้รับค่าตอบแทนหรือโดยการ บังคับ การสนับสนุนเรื่องทรัพยากร บ่อยครั้งที่พบว่า มีความไม่เท่าเทียมกันและเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว

2) การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน (project administration and coordination) คนในท้องถิ่นสามารถที่จะรวมตัวกันในการปฏิบัติงานโดยการเป็นลูกจ้าง หรือสมาชิกทีมที่ปรึกษาหรือเป็นผู้บริหารโครงการ เป็นสมาชิกอาสา ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานกิจกรรมของโครงการ โดยมีการฝึกอบรมให้รู้เทคนิคการปฏิบัติงานในโครงการ สำหรับผู้ที่เข้ามาบริหาร หรือประสานงาน ซึ่งวิธีการนี้นอกจากจะเพิ่มความไว้วางใจให้กับคนในท้องถิ่นแล้ว ยังช่วยให้เกิดความตระหนักถึงปัญหาของตนเอง อีกทั้งยังทำให้เกิดการสื่อสารข้อมูลภายใน รวมถึงคำแนะนำซึ่งเป็นปัญหาของคนในท้องถิ่นตลอดจนผลกระทบที่ได้รับเมื่อโครงการเข้ามา

3) การมีส่วนร่วมในการขอความร่วมมือ (enlistment) การขอความร่วมมือ ไม่จำเป็นต้องมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่มักจะพิจารณาถึงผลที่ตามมาภายหลังจากที่นำโครงการเข้ามาและผลที่เกิดกับคนในท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการ

1.3.3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น มานานและมีผลในด้านทางเศรษฐกิจ ซึ่งไม่ควรมองข้ามการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์สามารถแบ่งได้ 3 ชนิด คือ

1) ผลประโยชน์ด้านวัตถุ (material benefits) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคลทำให้เพิ่มการบริโภค เพิ่มรายได้และมีทรัพย์สินมากขึ้น ซึ่งควรวิเคราะห์ให้ได้ว่าใครคือผู้มีส่วนร่วมและดำเนินการให้เกิดขึ้น

2) ผลประโยชน์ด้านสังคม (social benefits) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานด้านสาธารณะ ได้แก่ ได้รับบริจาคหรือความพึงพอใจจากสาธารณูปโภค ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการกำหนด การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ทั้งในเรื่องปริมาณ การแบ่งผลประโยชน์คุณภาพของบริการและความพึงพอใจ

3) ผลประโยชน์ด้านบุคคล (personal benefits) ผลประโยชน์สำคัญที่ได้จากโครงการมี 3 ชนิด คือ ความรู้สึกในคุณค่าในตนเอง (self-esteem) พลังอำนาจทางการเมือง (political power) และความรู้สึกว่าตนมีประสิทธิภาพ (sense of efficacy)

การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ควรศึกษาผลเสียที่จะเกิดขึ้นตามมาภายหลังด้วย ถ้าหากอัตราการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์มีความแตกต่างกัน ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการวางนโยบายหลักที่เกี่ยวข้องว่าจะให้ใครมีส่วนร่วม หากผลที่ออกมาไม่เป็นไปตามที่คาดหมายไว้ เพื่อที่จะได้แก้ไขและหาแนวทางที่มีความเป็นไปได้ในการวางแผนโครงการใหม่

1.3.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีรายงานของการมีส่วนร่วมในการประเมินผลไว้น้อย เหตุที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจากการประเมินผลที่เป็นสิ่งที่เข้าใจยากว่า ควรจะประเมินผลอย่างไรจึงจะเหมาะสมที่สุด ควรวิเคราะห์หรือวัดผลหลังจากที่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การปฏิบัติและผลประโยชน์มาแล้วหรือไม่ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลทำได้ 2 รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมทางตรง (direct participation) และการมีส่วนร่วมทางอ้อม (indirect participation) ในการประเมินว่าใครบ้างที่มีส่วนร่วมและก่อให้เกิดความต่อเนื่องได้อย่างไร มีข้อเสนอแนะที่จะนำไปสู่การปฏิบัติอันจะก่อให้เกิดความสำเร็จอย่างไร มีการให้คำปรึกษาอย่างไรเกี่ยวกับ ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ ส่วนใหญ่แล้วเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะเป็นผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบงบประมาณประจำปี ในการประเมินผลนั้น มีบ่อยครั้งที่มีการใช้สื่อ เช่น การส่งจดหมายถึงบรรณาธิการเพื่อแสดงความคิดเห็นว่าพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ การให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง ซึ่งวิธีนี้มีผู้นิยมใช้และได้รับความสนใจมากขึ้น เนื่องจากเป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมในการประเมินผลที่ดีกว่าการไม่มีส่วนร่วม

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่บุคคลเข้าไปรวมอยู่ในสถานการณ์กลุ่ม และมีส่วนในการกำหนดสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับตนเอง การมีส่วนร่วมมีที่มาแตกต่างกัน โดยอาจเกิดจากความต้องการของบุคคลเองหรือเกิดจากการชักนำให้มีส่วนร่วม ซึ่งบุคคลอาจมีส่วนได้ในหลายลักษณะขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง มีความครอบคลุมองค์ประกอบการมีส่วนร่วม 4 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ มีส่วนร่วมในผลประโยชน์และมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งมีความสอดคล้องกับการทำกิจกรรมการพัฒนาการป้องกันอัคคีภัยเบื้องต้น ที่จะต้องมีการตัดสินใจร่วมกัน เพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีการประเมินผลการทำกิจกรรมพัฒนา ซึ่งหากกิจกรรมนั้นสามารถใช้ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ ก็จะก่อให้เกิดผลดีกับคนในชุมชน

1.4 ประโยชน์ของการที่มีส่วนร่วมในการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ย่อมก่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในที่สุด เนื่องจากเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาและสร้างความเจริญให้กับชุมชนหรือหมู่บ้านของตนผ่านกิจกรรมกระบวนการทำงานตามโครงการเป็นการสะท้อนถึงความจริงใจของรัฐที่มีต่อการสนับสนุนให้ประชาชนมีเสรีภาพในการตัดสินใจ และกำหนดชะตากรรมของท้องถิ่นของตน เป็นช่องทางสะท้อนปัญหาความต้องการที่แท้จริง

ของท้องถิ่นได้ถูกต้องตรงประเด็น เป็นการสร้างฉันทามติร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ เนื่องจากเป็นการสร้างข้อตกลงที่เกิดจากการยอมรับร่วมกันภายในกลุ่ม เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคล เพราะในกระบวนการมีส่วนร่วม ย่อมจะต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้และข้อคิดเห็นระหว่างกัน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นเสมือนเวทีในการเรียนรู้ที่มีประโยชน์อย่างมาก เป็นการสนับสนุนการพัฒนาความรักท้องถิ่นและความรับผิดชอบต่อสังคม ให้เกิดขึ้นในพฤติกรรมของประชาชนในท้องถิ่น และประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงาน อันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาที่จัดทำขึ้นในหมู่บ้าน

2. แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research : PAR) เป็นความพยายามของนักวิชาการและนักพัฒนาในการสังเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของงานวิจัย ส่วนหนึ่งกับงานพัฒนาอีกส่วนหนึ่งและพยายามเชื่อมโยงสาระสำคัญของการพัฒนาและการวิจัยออกมาเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมหรือการวิจัยและพัฒนา (research and development : R&D) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) จึงเป็นการวิจัยและพัฒนา รูปแบบหนึ่งที่ทำกับชุมชน และมีการเชื่อมโยงส่วนที่เป็นการวิจัย (research) กับส่วนที่เป็นการพัฒนาหรือแก้ปัญหา(development) เข้าด้วยกัน

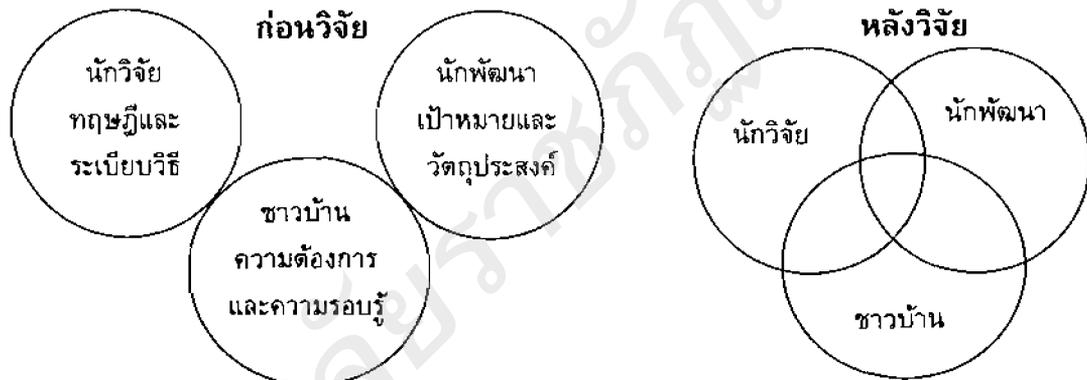
2.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ผู้คนจำนวนหนึ่ง ในองค์กรหรือชุมชนเข้ามาร่วมศึกษาปัญหาโดยกระทำร่วมกับนักวิจัยผ่านกระบวนการวิจัยตั้งแต่เริ่มต้น จนเสร็จสิ้นการเสนอผล และการอภิปรายผลการวิจัยเป็นการเริ่มต้นของคนที่อยู่กับปัญหา (problems people) ค้นหาปัญหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิชาการ จึงเป็นกระบวนการที่คนในองค์กรหรือชุมชนมิใช่ผู้ถูกกระทำแต่เป็นผู้กระทำที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีอำนาจร่วมกันในการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางวิจัยที่ต่างไปจากการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติหรือทางสังคมศาสตร์ เพราะเน้นการยอมรับหรือความเห็นพ้องจากฝ่ายชาวบ้าน ในการวิจัยชนิดนี้สิ่งที่นักวิจัยต้องคำนึงถึง คือ การประเมินความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้านอยู่ตลอดเวลา และการทบทวนวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นครั้งคราว เพื่อให้สอดคล้องกับความคิดเห็นของชาวบ้าน อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และเกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

2.3 ปรัชญาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เชื่อในปรัชญาว่าชาวบ้านเป็นผู้ที่อยู่กับข้อมูล อยู่กับความจริง เป็นผู้ที่ดีเท่ากับนักวิจัยหรืออาจจะรู้มากกว่านักวิจัย การเลือกปฏิบัติใดๆ ก็ตามที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงต้องเริ่มจากชาวบ้านด้วยไม่ใช่จากสมมติฐานของผู้วิจัยหรือนักพัฒนาแต่ฝ่ายเดียวและผู้ที่เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ ทั้งชาวบ้าน นักวิจัย และ

นักพัฒนาควรมีบทบาทในการร่วมกำหนดปัญหาและเลือกแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาบทบาทของทั้งสามฝ่ายต่างก็มีความเท่าเทียมกัน การวิจัยลักษณะนี้จึงเป็นการเรียนรู้ผสมผสานระหว่างความรู้เชิงทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของนักพัฒนารวมทั้งความต้องการกับความรอบรู้ของชาวบ้าน ดังภาพ 2

ภาพ 2 เปรียบเทียบโลกทัศน์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัย
ที่มา : (สิทธิณัฐ ประพุทธนิตติสาร, 2545, หน้า 23)

จากภาพ 2 วงกลมแต่ละวงที่แสดงโลกทัศน์หรือวิสัยมองปัญหาของคนแต่ละกลุ่ม ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัย โลกทัศน์ของแต่ละฝ่ายต่างกันไปตามกรอบแนวคิดที่ตนยึดถือ หลังจากเข้าสู่กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คนทั้งสามกลุ่มจะมี “โลกทัศน์ร่วม” และความเข้าใจร่วมกันในการพัฒนา ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจที่ได้จากการวิจัยและการพัฒนาไปพร้อมๆ กัน ในลักษณะการศึกษาชุมชนเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหา คือ ค่อยๆ ศึกษาไปแล้วทำกิจกรรมไป กลุ่มประชากรผู้ถูกวิจัยเปลี่ยนบทบาทไปเป็นผู้ร่วมในการกระทำวิจัย โดยการมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ นับตั้งแต่การเริ่มตัดสินใจว่าควรจะศึกษาวิจัยในชุมชนนั้นหรือไม่ การประมวลเหตุการณ์ หลักสูตรและข้อมูลเพื่อกำหนดปัญหา การวิจัย การเลือกระบุประเด็นปัญหา การสร้างเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และเสนอสิ่งที่ค้นพบ

ปรัชญา แนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสรุปได้ดังนี้ (สิทธิณัฐ ประพุทธนิตติสาร, 2545, หน้า 24-27)

2.3.1 การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิ(right) เป็นเอกสิทธิ (privilege) เป็นการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นกระบวนการบริหารการพัฒนาชนบท และเป็นเครื่องมือชี้วัดการพัฒนาชนบท

2.3.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่มีชีวิต (dynamic and organic process) เริ่มต้นจากสภาพจริงในปัจจุบันมุ่งไปถึงจุดที่ควรจะเป็นไปได้ในอนาคต

จะมีลักษณะที่มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่สามารถกำหนดเวลาและกิจกรรมล่วงหน้าได้ เชื่อว่าผู้ด้อยโอกาสมีความสามารถที่จะร่วมทำงานได้ จะต้องเริ่มจากคนที่รู้สึก (feel) ต่อปัญหา หรือความต้องการของตนไปสู่การคิด (think) การกระทำ ซึ่งยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (transformation) ทั้งในตัวเองและชุมชน ทั้งในด้านสติปัญญา จิตใจและมีติด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อมอื่นๆ

2.3.3 กระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ประกอบไปด้วย การแสวงหาความรู้และการกระทำ จะดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและไม่สิ้นสุดราบเท่าที่ผู้ด้อยโอกาสยังสามารถรวมกลุ่มกันได้ และคำนึงถึงภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าภูมิปัญญาของนักวิชาการ

2.3.4 การวิจัยแบบมีส่วนร่วม เกิดจากการปรับยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จากการสั่งการจากหน่วยเหนือมาเป็นชุมชนหรือชาวบ้านผู้ได้รับการพัฒนาเป็นศูนย์กลางการดำเนินการ ด้วยความเชื่อในความสามารถของมนุษย์ที่แก้ไขปัญหาด้วยตัวเองได้ ถ้าเขารู้และเข้าใจเป้าหมายการพัฒนาตนเองและชุมชน การวิจัยลักษณะนี้เป็นการจุดพลังให้ชุมชนรับรู้ การเรียนรู้ร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน เป็นการเรียนรู้ของชุมชน อันเกิดจากการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน นอกจากนี้ยังเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับสมาชิกในชุมชน ทำการศึกษาชุมชน เน้นการวิเคราะห์ชุมชน เพื่อค้นหาศักยภาพ ปัญหา แนวทางแก้ปัญหาด้วยการวางแผน ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ประเมินงานเป็นระยะเพื่อปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้

2.3.5 เป้าหมายสุดท้ายของการวิจัย คือ การเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างถอนรากถอนโคนเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เพราะฉะนั้น จึงต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันและเต็มที่ตลอดกระบวนการของการวิจัย ตั้งแต่การทำความเข้าใจ และนิยามปัญหาของการวิจัย การเลือกวิธีการแก้ปัญหา การวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ การทำกิจกรรมที่จะตามมาจากผลการวิจัย และยังต้องให้กลุ่มคนไร้อำนาจต่อรอง (powerless group) เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยด้วย ทั้งนี้ เพื่อจะก่อให้เกิดจิตสำนึกในหมู่ประชาชนเกิดความหวงแหนทรัพยากรต่างๆ ของตนและมุ่งไปสู่การพึ่งตนเอง นักวิจัยภายนอกเป็นเพียงผู้อำนวยการความสะดวกและเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ตลอดกระบวนการวิจัยเท่านั้น

2.4 วัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ได้พัฒนาตนเองในการทำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมทุกด้าน ซึ่งสามารถจำแนกวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

2.4.1 เพื่อปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนได้ตระหนักในปัญหาของตนเองและเกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตน มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเองและชุมชน

2.4.2 เพื่อดำเนินการวิจัย โดยเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์หรืออย่างเป็นวิทยาศาสตร์เพื่อช่วยในการตัดสินใจกำหนดปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งดำเนินการแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยอาจร่วมกับองค์กรและหน่วยงานต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนั้นๆ

2.4.3 เพื่อร่วมกับชุมชนใน การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

2.4.4 เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่ม และการทำงานร่วมกันในการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชน อีกทั้งผลักดันให้กิจกรรมทั้งหมดดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง

2.5 วิธีการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

2.5.1 เน้นการศึกษาชุมชน เป็นการให้ความสำคัญกับข้อมูลและความคิดของชาวบ้าน การเก็บข้อมูลเป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาในชุมชนหรือความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นการช่วยกันวิเคราะห์สภาพปัจจุบันในชุมชน นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงทรัพยากรในชุมชนที่เอื้อต่อการแก้ปัญหาและการพัฒนา

2.5.2 เน้นการหาแนวทางในการแก้ไข้ปัญหา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาทรัพยากรท้องถิ่นที่จะนำไปสู่วิธีการแก้ไข้ปัญหา

2.5.3 เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกโครงการ เพื่อนำไปสู่การนำไปปฏิบัติ ซึ่งอาจจะต้องคำนึงเชิงเศรษฐศาสตร์ในแง่ของความคุ้มค่า ความเหมาะสมกับเงื่อนไขทางวัฒนธรรม ความเชื่อและอื่นๆ ร่วมด้วย

2.5.4 เน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแก้ไข้ปัญหาทุกขั้นตอน และสามารถดำเนินการได้เองหลังจากสิ้นสุดการวิจัยหรือเมื่อนักวิจัยออกจากพื้นที่แล้ว

2.6 ระเบียบวิธีวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นระเบียบวิธีที่ไม่ยึดติดรูปแบบอันเป็นมาตรฐานใดๆ การรวบรวมข้อมูลทำได้ในหลายๆ รูปแบบ ซึ่งโดยมากจะใช้วิธีเดียวกันกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ แต่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีขั้นตอนมากกว่างานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีการปฏิบัติการและกิจกรรมที่เพิ่มเข้ามา ตลอดจนการติดตามประเมินสถานการณ์และการปรับปรุงแก้ไข้เพื่อให้เกิดความเหมาะสม การรวบรวมข้อมูลตั้งแต่การเข้าสนาม การสร้างความสัมพันธ์ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์ เน้นการมีส่วนร่วมของ ฝ่ายประชาชน วิธีการทำได้หลายวิธี เช่น การตะล่อม (probe) การประชุมกลุ่ม การใช้ชีวิตทัศน์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมภาษณ์ การสำรวจ การให้คำปรึกษา การทำแผนที่ของชุมชน การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม การอภิปราย ส่วนการที่จะได้ข้อมูลที่ต้องการโดยใช้วิธีการใดนั้น ต้องมีความกลมกลืนและขึ้นอยู่กับการตกลงร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับประชาชน ในชุมชน

2.7 บทบาทของนักวิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นักวิจัยต้องมีบทบาท ดังนี้

2.7.1 ต้องตระหนักในข้อจำกัดของตนเอง มีความรู้สึกที่ไม่รู้ นอกจากนี้ยังต้องตระหนักในระบบคุณค่าของตนเอง เมื่อต้องสัมพันธ์กับค่านิยมของประชาชนในท้องถิ่นที่แตกต่างกันไปจากตนเอง

2.7.2 ยอมรับการไม่รู้ และพยายามเรียนรู้จากคนในชุมชนโดยผ่านมิตรภาพ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน

2.7.3 หลังจากที่ได้ข้อมูลพอสมควร หรือเข้าใจปัญหาของท้องถิ่น ต้องร่วมกันกับชาวบ้านหาทางออกหรือการแก้ไขปัญหา ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นงานหนักและมักเกี่ยวพันกับความขัดแย้งอันเกิดจากโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น แต่การก้าวเดินอย่างมีจังหวะ ปลูก กระตุ้นให้ชาวบ้านตระหนักและเปิดใจกว้างออก จะช่วยให้ชาวบ้านได้เรียนรู้และเห็นทางออกที่ไม่จำเป็นต้องมีการปะทะหรือนำไปสู่ความขัดแย้งเสมอไป นอกจากนั้นการแก้ไขปัญหโดยชาวบ้านมีส่วนร่วมเป็นระบบการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาไปด้วย

2.7.4 คนนอกที่เข้าไปเรียนรู้ในชุมชนหรือชนบท ต้องเตรียมเรียนรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ความขัดแย้งของชนชั้นผู้นำในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างพวกเขากับอำนาจภายนอก อิทธิพลของเขาดอนโยบายและการปฏิบัติในการพัฒนา

เพราะฉะนั้น การวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ผลของกระบวนการเรียนรู้จะทำให้ทุกฝ่ายที่เป็นหุ้นส่วนได้รับ (take) และได้ให้ (give)

จะเห็นได้ว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นกลไกสำคัญในกระบวนการพัฒนาเนื่องจากการวิจัยที่สร้างองค์ความรู้ที่สามารถพัฒนาไปสู่การปฏิบัติได้ขณะเดียวกัน ก็ยังสามารถเป็นแนวคิดในการสร้างกระบวนการพัฒนาเพื่อที่จะจัดการปัญหาในอนาคตได้อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันที่ต้องการองค์ความรู้ ที่จำเป็นต่อการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาในกิจกรรมต่างๆ เพื่อการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพ ดังงานวิจัยที่ปรากฏ

ศิริวัฒน์ อินสุข (2545, หน้า 99) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมของกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตจังหวัดนครปฐม พบว่า กลุ่มตัวอย่างซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านความสนใจในข่าวอาชญากรรมในท้องถิ่น ข่าวอาชญากรรมทั่วไป ความถี่ในการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับอาชญากรรม สื่อที่ใช้ในการ รับข่าวอาชญากรรม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรม และสถานภาพของชุมชน มีความแตกต่างกันในด้านการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม ดังนั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมควรจัดให้มีการอบรมความรู้เกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรมแก่ประชาชนในหมู่บ้าน และกรรมการ องค์การบริหารส่วนตำบลทั่วประเทศและควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตต่างๆ ในประเทศ

ธวัชชัย สุตสาคร (2544, หน้า 89) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการ

ดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจกับสุขภาพองค์การของสถานีตำรวจสังกัดตำรวจภูธร ภาค 2 พบว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในสถานี ที่มีสถานีที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง และชนบทในแต่ละงาน มีความสัมพันธ์กับสุขภาพองค์การโดยรวมของสถานี

พิทยา สุวคันธ์ (2540, หน้า 95) ศึกษาการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่รัฐในการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ระดับจังหวัด : กรณีศึกษาจังหวัดลำพูน พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่รัฐในการจัดทำแผนฯ คือ ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและกลุ่มกฎหมาย นโยบาย ระเบียบและข้อบังคับต่างๆ นอกจากนี้ยังรวมถึงความรู้ความเข้าใจ ระยะเวลาในการดำเนินการ งบประมาณ บุคลากร และเครื่องมือและอุปกรณ์ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วม

ดารา เรือนเป็ง (2540, หน้า 87) ศึกษาความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข จังหวัดลำพูน พบว่า การมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม ความคิดเห็นต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม การร่วมศึกษาปัญหา การร่วมวางแผนงานโครงการการร่วมปฏิบัติงานและการร่วมติดตาม ประเมินผล สำหรับลักษณะทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ระยะเวลา ในการทำงาน ตำแหน่งและงานที่รับผิดชอบไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

บัวผัน ลัดทิดา (2540, หน้า 101) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในสาขารัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า การทดลองพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมใน 6 ขั้นตอน เช่น ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหา สมาชิกของชุมชนได้อภิปรายถึงปัญหาของชุมชน ในเชิงเปรียบเทียบอดีตและปัจจุบัน สมาชิกได้ร่วมกำหนดปัญหาได้ 8 ข้อ ขั้นตอนที่ 2 หาสาเหตุของปัญหา สมาชิกได้นำปัญหาที่ร่วมกันพิจารณาจัดลำดับความสำคัญแล้วอภิปรายถึงสาเหตุแต่ละปัญหา ขั้นตอนที่ 3 การพิจารณาแนวทางเพื่อแก้ปัญหา กลุ่มได้อภิปรายถึงแนวทางแก้ปัญหา ที่ได้จัดลำดับพร้อมกับสาเหตุไว้ในที่สุดได้ตกลงกันแก้ปัญหาการปราบหยอกินข้าวและกำจัดน้ำเสีย ขั้นตอนที่ 4 การวางแผนเพื่อกำหนดจุดมุ่งหมาย และเนื้อหาหลักสูตร หลังจากกลุ่มได้กำหนดปัญหาที่จะแก้ร่วมกัน กลุ่มจึงได้กำหนดเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมโดยอาศัยผู้รู้ในชุมชนและนักวิชาการนอกชุมชน ขั้นตอนที่ 5 การดำเนินการเพื่อแก้ปัญหา เป็นการดำเนินโดยเริ่มหลักสูตรการกำจัด น้ำเสียก่อนและหลักสูตร การปราบหยอกินข้าวถัดไป โดยมีสมาชิกเข้าร่วมครั้งละ 8-11คน จากนั้น สมาชิกกลุ่มได้นำความรู้ไปปฏิบัติจริง ขั้นตอนที่ 6 การติดตามผล ผู้วิจัยได้เข้าไปติดตามผลของการดำเนินการหลักสูตร ได้ผลเพียงไรโดยพิจารณาในแง่ของประสบการณ์การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้นำกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนและสรุปบทเรียน จากการอภิปรายกลุ่ม ได้แสดงความพึงพอใจในการ ได้มีส่วนร่วมทุกขั้นตอนและทำให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาาร่วมกันและสามารถนำเอาความรู้ไปปฏิบัติจริงให้เกิดผลดีแก่ชุมชน สามารถแก้ปัญหา

ตามความต้องการของชุมชนได้ แสดงให้เห็นว่า แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมใน 6 ขั้นตอน นอกจากจะเป็นไปได้ ยังทำให้ชุมชนได้มีการเรียนรู้ในปัญหาและการแก้ปัญหาพร้อมกันได้อย่างน่าพึงพอใจ

โสภิญ สุวรรณะ (2540, หน้า 92) ศึกษาการมีส่วนร่วมในศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชนพบว่า การก่อตั้งและดำเนินงานศูนย์สาธารณสุขมูลฐานบ้านกลางดงนั้น ไม่มีลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนเลยเกือบทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วม แต่เป็นลักษณะของการให้ความร่วมมือของประชาชนโดยรัฐเป็นผู้กำหนดแนวทางและการดำเนินงานทั้งหมด